

Brisel, 10.11.2015. god.
COM(2015) 611 finalna verzija

**SAOPŠTENJE KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU, SAVETU,
EVROPSKOM EKONOMSKOM I SOCIJALNOM KOMITETU
I KOMITETU REGIJA**

Strategija proširenja EU

{SWD(2015) 210 finalna verzija}
{SWD(2015) 211 finalna verzija}
{SWD(2015) 212 finalna verzija}
{SWD(2015) 213 finalna verzija}
{SWD(2015) 214 finalna verzija}
{SWD(2015) 215 finalna verzija}
{SWD(2015) 216 finalna verzija}

SRP

SRP

I. PLAN ZA PROŠIRENJE – DOSTIGNUĆA I IZAZOVI

Ovim saopštenjem utvrđuje se srednjeročna strategija za politiku proširenja EU koja obuhvata vremenski period mandata Komisije. Njom se daju jasne smernice i postavljaju okvir i instrumenti za pomoć relevantnim zemljama u rešavanju suštinskih pitanja i zahteva u procesu pridruživanja. Njime se pruža jasna mogućnost za zemlje koje žele da postanu članice da u narednom periodu ostvare značajan napredak na svom putu ka EU, kao i da iskoriste prednosti bliže integracije već pre pridruživanja.

Politika proširenja EU je ulaganje u mir, bezbednost i stabilnost u Evropi. Ona pruža veće ekonomske i trgovinske mogućnosti na obostranu korist EU i zemalja koje žele da postanu njene članice. Izgledi za članstvo u EU imaju snažan transformacioni učinak na dotične zemlje, ukorenjujući pozitivne demokratske, političke, ekonomske i društvene promene.

Najnovija proširenja na centralnu i istočnu Evropu pružila su mnoge mogućnosti za građane, preduzeća, investitore, potrošače i studente iz EU, kako iz novih tako i postojećih država članica. Trgovina i investicije su se povećali. Jedinstveno tržište EU najveće je na svetu, koje opslužuje 500 miliona stanovnika i sačinjava 23% svetskog BDP-a.

Proširenje je striktan ali pravičan proces zasnovan na utvrđenim kriterijumima i lekcijama naučenim u prošlosti. Obezbeđivanje dobre pripremljenosti budućeih država članica je od ključnog značaja za kredibilitet politike proširenja, kao i za podršku javnosti kako u postojećim tako i u budućim zemljama članicama. Svaka zemlja se ocenjuje na osnovu sopstvenih zasluga kako bi se obezbedili podsticaji za stremljenje ka dalekosežnim reformama.

Aktuelni plan proširenja obuhvata zemlje Zapadnog Balkana i Tursku¹. Pregovori o pridruživanju sa Turskom su započeti 2005. godine, ali napreduju veoma sporo. Pregovori o pridruživanju sa Crnom Gorom traju od 2012. godine, a sa Srbijom od 2014. godine. Proces pridruživanja EU sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom - kandidatskom zemljom od 2005. godine - i dalje je u zastoju. Albanija je 2014. godine dobila status kandidata i rešava niz ključnih prioriteta pre nego Komisija predloži započinjanje pregovora o pridruživanju. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) sa Bosnom i Hercegovinom stupio je na snagu u junu. SSP sa Kosovom* je potpisan u oktobru.

Dok su tokom prošle godine mnoge zemlje znatno napredovale u mnogim oblastima, izazovi sa kojima se ove zemlje suočavaju su takvi da nijedna neće biti spremna da se pridruži EU tokom mandata aktuelne Komisije koji ističe krajem 2019. godine. Sve zemlje se suočavaju sa velikim izazovima u vezi sa vladavinom prava. Pravosudni sistemi nisu dovoljno nezavisni, efikasni i odgovorni. I dalje je potreban ozbiljan trud u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije.

Iako su osnovna prava često u velikoj meri sadržana u zakonu, u praksi ima nedostataka. Obezbeđivanje slobode izražavanja predstavlja poseban izazov, sa negativnim razvojem u velikom broju zemalja. Treba energično vršiti reforme javne uprave kako bi se obezbedili neophodni kapaciteti uprave, i isto tako se boriti protiv visokog stepena politizacije i manjka transparentnosti. Funkcionisanje demokratskih institucija takođe zahteva pažnju. U pogledu demokratske transformacije, nacionalni parlamenti treba da budu u srži procesa reformi u svakoj od zemalja obuhvaćenih procesom proširenja kako bi se osigurala demokratska odgovornost i inkluzivnost, što je naročiti preduslov za uspešan proces reformi. Postoji potreba da se još bliže saradu-

¹ Nakon odluke Vlade Islanda, Island više ne vodi pregovore o pristupanju.

*Ova odluka je bez prejudiciranja stavova o statusu, i u skladu je sa Rezolucijom 1244/99 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o kosovskom proglašenju nezavisnosti.

je sa lokalnim akterima građanskog društva kako bi se učvrstile reforme u društvu.

Zapadni Balkan i Turska su ozbiljno pogođeni izbegličkom krizom. Konflikti poput građanskih ratova u Siriji i Iraku su rezultovali znatnim povećanjem protoka izbeglica kroz Tursku i Zapadni Balkan. Turska pruža značajnu pomoć za preko 2 miliona sirijskih izbeglica na svojoj teritoriji. Zapadni Balkan, naročito Bivša Jugoslovenska Republike Makedonije i Srbija su se od početka ove godine susrele sa prilivom od preko dvesta hiljada državljana trećih zemalja koji su tranzitovali kroz njihove zemlje od početka godine.

Povećana saradnja sa širim regionom hitno je potrebna da bi se ova pojava rešila u cilju identifikovanja lica kojima je potrebna zaštita, pružanja pomoći, obezbeđivanja spoljnjih granica EU i razbijanja kriminalnih mreža koje se bave krijumčarenjem ljudi. EU u tom domenu pruža značajnu pomoć. Pored toga, Komisija je predložila da se na listu sigurnih zemalja porekla EU dodaju sve zemlje obuhvaćene procesom proširenja. U oktobru je Evropski savet pozdravio Zajednički akcioni plan EU i Turske za izbeglice i upravljanje migracijama kao deo sveobuhvatnog plana saradnje na osnovu zajedničke odgovornosti, obostranih obaveza i izvršavanja dužnosti. Odgovor na aktuelnu izbegličku krizu je razmatran je na konferenciji visokog značaja o ruti na istočnom Mediteranu i Zapadnom Balkanu 8. oktobra u Luksemburgu i 25. oktobra na sastanku o migracionoj ruti kroz Zapadni Balkan, gde su se lideri iz Albanije, Austrije, Bugarske, Hrvatske, Bivše Jugoslovenska Republike Makedonije, Nemačke, Grčke, Mađarske, Rumunije, Srbije i Slovenije usaglasili oko plana rada od 17 tačaka.

Većina zemalja takođe se suočava sa značajnim izazovima u pogledu vođenja ekonomije i konkurentnosti, sa niskim stepenom investicija i visokom stopom nezaposlenosti. Prihodi su i dalje veoma niski u odnosu na one u EU, a približavanje EU takođe teče sporo. Uz primetan izuzetak Turske, većina ovih privreda su male i sa ograničenim izvozom. Ekonomske reforme su od suštinske važnosti za otvaranje novih radnih mesta, rastom i povećanjem zainteresovanosti investitora. U ovom saopštenju poseban naglasak je stavljen na regionalnu saradnju i jačanje regionalnog ekonomskog razvoja i mreže. Na ovom polju je ostvaren važan napredak, prvenstveno kroz platforme "Berlinskog procesa" i "Zapadnobalkanske šestorke", koje okupljaju šefove država i predsednike vlada iz regiona i kroz koje se jača kontrola zemalja nad regionalnom saradnjom.

Dugotrajna priroda izazova sa kojima se susreću zemlje obuhvaćene procesom proširenja ističe potrebu da se iznova potvrdi snažna usmerenost na "najpre osnovne stvari" u procesu pridruživanja. Ostvaren je napredak, naročito u uvođenju zakonskih propisa i formiranju neophodnih administrativnih struktura. Međutim, posmatrano u celini, vrlo često nema efektne implementacije. Komisija će i dalje svoja nastojanja usredsrediti na to da osigura da zemlje postavе prioritete u svojim reformama u ključnim oblastima vladavine prava, uključujući reformu pravosuđa i borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, osnovna ljudska prava, uključujući slobodu izražavanja i borbu protiv diskriminacije, prvenstveno protiv diskriminacije lica koja pripadaju zajednici LGBTI i diskriminacije Roma, kao i funkcionisanje demokratskih institucija, uključujući reformu javne uprave. Takođe će raditi na unapređivanju privrednog razvoja i jačanju konkurentnosti. Ova usredsređenost na osnovne stvari, povezana sa suštinskim vrednostima EU, biće osnova politike proširenja za ovu komisiju.

Proširenje treba shvatiti kao proces kojim se potpomažu reforme i fundamentalne promene koje su potrebne da bi se ispunili uslovi za članstvo u EU. Takve promene uvek zahtevaju vreme. To znači da je još važnije iznova jasno potvrditi evropsku budućnost zemalja obuhvaćenih procesom proširenja. Ukoliko se izgledi za napredovanje na putu ka EU uvide kao stvarni i verovatni, rizik da zemlje odustanu od EU biće smanjen, kao i rizik od razočaranja procesom

ili čak od neuspeha ili nazadovanja u reformama. Proširenje za EU i partnerske zemlje može biti korisno samo ukoliko postoje istinske, održive reforme. Kroz ovaj proces zemlje će postati u potpunosti spremne da se pridruže EU i sposobne da ostvare koristi i preuzmu obaveze koje proističu iz članstva.

Ova komisija je tekuće godine uvela ojačani pristup svojim procenama u godišnjim izveštajima. Pored izveštavanja o napretku, mnogo veći naglasak se stavlja na trenutno stanje u ovim zemljama i kako iste stoje u pogledu spremnosti za preuzimanje obaveza na osnovu članstva. Istovremeno, izveštaji pružaju još jasnije smernice u pogledu onoga što se od zemalja očekuje da urade, kako na kratke tako i na duge staze. Usklađene skale za procenu se koriste za određivanje trenutnog stanja i stepena napretka, tako povećavajući uporedivost zemalja. Novi stil izveštavanja obezbeđuje veću transparentnost u procesu pridruživanja. Ovo bi trebalo da olakša temeljnije praćenje reformi od strane svih zainteresovanih strana. Ovaj novi pristup primenjuje se naročito u određenom broju probnih oblasti koje su direktno povezane sa osnovnom reformom potrebnom za put ka EU. Ostali detalji dati su u Aneksu 2.

U zemljama obuhvaćenim procesom proširenja potrebna je snažnija uloga organizacija civilnog društva i ambijent koji pruža veću potporu i mogućnosti za podsticanje njihovog razvoja. Ovo je neophodno radi povećanja političke odgovornosti i promovisanja dubljeg razumevanja reformi koje se odnose na pridruživanje. Razumevanje javnosti o koristima koje je EU već donela i može doneti regionu je od suštinskog značaja za podsticanje političkih lidera da energično nastave neophodne reforme. Efektivna komunikacija o tome kakve implikacije proces proširenja ima na život građana i dalje je od suštinskog značaja za obezbeđivanje podrške javnosti. Ovo zahteva zajednički trud EU i njenih država članica, kao i vlasti i civilnog društva u zemljama obuhvaćenim procesom proširenja.

Za zemlje Zapadnog Balkana perspektiva članstva u EU jasno predstavlja ključni faktor stabilnosti. Njome se podržava napredak ka ispunjavanju potrebnih uslova, uključujući i one iz procesa stabilizacije i pridruživanja. Dobri susedski odnosi i inkluzivna regionalna saradnja su od suštinskog značaja. Angažovanje, kako bilateralno tako i regionalno, takođe je na do sada neviđenom nivou. Ujedno su potrebni kontinuirani naponi za rešavanje bilateralnih pitanja među zemljama obuhvaćenim procesom proširenja i sa državama članicama, kao i pod pokroviteljstvom UN-a, gde je to relevantno. Ovo bi trebalo da doprinese prevazilaženju zaostavština iz prošlosti, posebno na Zapadnom Balkanu, gde je uprkos velikom napretku i dalje potrebno vreme da rane iz skorašnjih sukoba u potpunosti zacele. Podrška stabilnosti i prosperitetu na Zapadnom Balkanu je investicija ne samo u budućnost regiona, već i u sopstveni interes EU.

Kada je reč o Turskoj, ohrabrujući pozitivni koraci postignuti u pregovorima o rešavanju kiparskog pitanja predstavljaju značajnu priliku za veću angažovanost u svim oblastima, uključujući i pregovore o pristupanju.

Kako bi podržala reformska nastojanja u svim zemljama obuhvaćenim procesom proširenja, Komisija ima za cilj da maksimalno koristi postojeće mehanizme i forume, bilo kroz strukture Sporazuma o pridruživanju/Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, pregovore o pristupanju ili kroz konkretne inicijative koje Komisija vodi u datim zemljama, kao što su dijalozni na visokom nivou. Komisija će takođe nastaviti da obezbeđuje adekvatno usmerenu finansijsku podršku u sklopu Instrumenta za prepristupnu pomoć (*IPA II*). Kroz *IPA II*, EU obezbeđuje 11,7 milijardi evra za period od 2014-2020. god. za pomoć zemljama obuhvaćenim procesom proširenja u njihovoj pripremi za pristupanje, kao i u regionalnoj i prekograničnoj saradnji. Putem pomoći kroz *IPA* finansirace se mere kojima se unapređuju privredni razvoj i rast i

pomaže ovim zemljama u suočavanju sa posledicama aktuelne izbegličke krize. Pregled finansijskih sredstava EU koja se daju Zapadnom Balkanu i Turskoj za period od 2007-2014. god. za podršku strategiji proširenja, uključujući rezultate i uticaj, dostupan je na internet stranici Evropske komisije.

II. PONOVO POTVRĐIVANJE USREDSREĐENOSTI NA REŠAVANJE OSNOVNIH PITANJA

Politika proširenja ostaje fokusirana na “rešavanje osnovnih pitanja na prvom mestu”. Osnovna pitanja vladavine prava, osnovnih prava, jačanje demokratskih institucija, uključujući reformu javne uprave, kao i privredni razvoj i konkurentnost su i dalje ključni prioriteti u procesu proširenja. Ova pitanja odražavaju značaj koji EU pridaje svojim osnovnim vrednostima i prioritetima opšte politike.

Osnovna politička, ekonomska i institucionalna pitanja su nerazdvojiva i uzajamno osnažujuća. Vladavina prava i privredni razvoj mogu se posmatrati kao dve strane istog novčića. Jačanje vladavine prava povećava pravnu sigurnost, podstiče i štiti investicije i značajno doprinosi potpomaganju privrednog razvoja i konkurentnosti. Nasuprot tome, ekonomske reforme i integracija imaju kapacitet da stabilizuju zemlje na duži period. Važno je da proces proširenja olakša ovakvu sinergiju, da obezbedi jači podsticaj ekonomskim reformama tako da zemlje koje žele da postanu članice koriste pogodnosti funkcionalne tržišne ekonomije sa jakom vladavinom prava pre nego što se pridruže, doprinoseći tako dobrom funkcionisanju Unije u celini.

Adekvatno rešavanje osnovnih pitanja ključno je za ispunjavanje kriterijuma za članstvo Kopenhagena i Madrida². To će takođe pomoći da se osigura da i buduće i sadašnje države članice mogu u potpunosti da iskoriste pogodnosti budućeg proširenja EU.

Naglasak na rešavanje osnovnih pitanja ogleda se u posebnim oblastima koje su predmet pojačanog izveštavanja u izveštajima o pojedinačnim zemljama. Više detalja o ovim oblastima (pravosuđe, borba protiv korupcije i organizovanog kriminala, sloboda izražavanja, ekonomski kriterijumi, reforma javne uprave, javne nabavke, statistika i finansijska kontrola) se nalazi u aneksu ovog dokumenta.

a) Vladavina prava

Vladavina prava je osnovna vrednost na kojoj se EU zasniva i nalazi se u srži procesa pridruživanja. Zemlje koje žele da se pridruže Uniji treba da od same početne faze uspostave i unapređuju pravilno funkcionisanje osnovnih institucija neophodnih za obezbeđivanje vladavine prava. Vladavina prava nije samo osnovno demokratsko načelo, već je i od ključne važnosti za stabilan poslovni ambijent, pružajući pravnu sigurnost za privredne subjekte, podržavajući potrošače i podstičući ulaganja, otvaranje radnih mesta i rast.

Jačanje vladavine prava ostaje ključni izazov za većinu zemalja u procesu proširenja, posebno u pogledu poboljšanja funkcionisanja i nezavisnosti sudstva, koja se i dalje slabi primerima selektivne pravde i političkog uplitanja u rad pravosudnih organa. U borbi protiv organizova-

² Ovo se posebno odnosi na razvijanje neophodnih administrativnih kapaciteta za efektno sprovođenje pravnih tekovina EU.

nog kriminala određeni uspeh u procesuiranju pojedinaca nije odgovarajući u pogledu razbijanja kriminalnih mreža i oduzimanja imovine. Korupcija je i dalje široko rasprostranjena u svim zemljama, uz kontinuirano nekažnjavanje, posebno za korupciju visokog nivoa. Za dalji napredak u ovim oblastima biće potrebna jaka politička volja, koja bi dovela do opipljivih rezultata.

Tokom protekle godine bilo je nekih pozitivnih pomaka na polju vladavine prava. Ovo je pre svega bilo u pogledu uspostavljanja pravnog okvira i institucionalnih struktura. U Crnoj Gori, na primer, dobar napredak je postignut u tom pogledu od započinjanja pregovora. Sada je potrebno da implementacija bude u potpunosti osigurana.

U poslednjih dvanaest meseci takođe je postojao veliki broj ozbiljnih pretnji vladavini prava. U Turskoj je nezavisnost pravosudnog sistema ugrožena ne samo zbog političkog uplitanja u pojedine predmete i preraspoređivanje sudskih službenika i službenika za sprovođenje zakona, već i zbog sudija koje su uhapšeni ili razrešeni dužnosti zbog njihovih presuda. Slučaj prisluškivanja telefona u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji takođe je izneo na videlo učestale napade na vladavinu prava, zloupotrebu osnovnih prava i slabosti u demokratskom funkcionisanju države. Ova pitanja potrebno je hitno rešavati. Ovi nedostaci su se pojavili uprkos uvođenju mnogih reformi vladavine prava i drugih reformi koje su uvedene kako u pogledu zakonodavstva tako i u pogledu formiranja odgovarajućih institucionalnih struktura. Ovim primerima ističe se koliko je važno da zemlje u procesu proširenja sprovedu reforme u praksi, a ne samo na papiru.

Ovim se takođe naglašava značaj kontinuirane velike pažnje posvećene pitanjima vladavine prava u procesu pridruživanja i naročito primeni novog pristupa u pregovorima o pristupanju kada se radi o poglavljima 23 - Pravosuđe i osnovna prava i 24 - Pravda, sloboda i bezbednost. Ovim pristupom, koji je Komisija uvela 2012. godine, daje se prioritet reformama u oblasti vladavine prava, pri čemu se osigurava da one budu uvedene što je pre moguće u proces pristupanja. Ovime se zemljama omogućava maksimalno vremena da pre pristupanja naprave evidenciju konkretnih rezultata kojima se osigurava održivost reformi. Na primer, zemlje treba da naprave verodostojnu evidenciju istraga, sudskih procesuiranja i pravosnažnih osuđujućih presuda u slučajevima organizovanog kriminala i korupcije, uključujući i one na visokom nivou, sa adekvatnim izrečenim kaznama i oduzimanjem imovine.

Kao i u velikom broju država članica EU, region je takođe pogođen pojavom stranih terorističkih boraca i povećanom radikalizacijom. Nekoliko stotina ljudi je napustilo region kako bi se borili u područjima sukoba, kao što su Sirija i Irak. Potrebna je sveobuhvatna strategija sa neophodnom političkom podrškom da bi se efektno sprečila i suzbila radikalizacija, u blisku saradnju sa verskim poglavarima i zajednicama, socijalnim i terenskim radnicima, obrazovnim sistemom i omladinskim organizacijama. Potrebno je intenzivnije se pozabaviti slučajevima govora mržnje. Poželjan je posvećen pristup od strane obaveštajnih i organa za sprovođenje zakona kako bi se osujetile terorističke aktivnosti i sprečilo priključivanje teroristima i protok ilegalnog oružja. Takođe je potrebna koherentna pravosudna politika prema prekršiocima zakona.

b) Osnovna prava

Osnovna prava su srž vrednosti Evropske unije i suštinski su element u procesu pridruživanja. Osnovna prava su u velikoj meri sadržana u zakonodavstvu zemalja u procesu proširenja, ali potrebno je učiniti više kako bi se osiguralo da se ona u potpunosti sprovedu u praksi.

Sloboda izražavanja i medija ostaje pitanje od posebnog značaja. Već 2014. Godine su uoče-

ni primeri nazadovanja u ovoj oblasti. Ovaj trend se nastavio tokom 2015. godine. Bilo je nepropisnog političkog uplitanja u rad javnih emitera u zemljama Zapadnog Balkana, kao i zastrašivanja novinara i ograničenog napretka u samoregulaciji medija. Sloboda izražavanja takođe je dodatno narušena u Turskoj, kako kroz zakonodavne promene, tako i u praksi kroz optužbe za navodno vređanje političara na visokim funkcijama, uključujući predsednika, i kroz visoke novčane kazne kojima se mediji odvrćaju da slobodno izveštavaju. Komisija i dalje nastavlja da prioritizuje rad na slobodi izražavanja i medija u procesu pristupanja EU. Komisija je 4. novembra 2015. godine održala treće izdanje konferencije Govorite slobodno! (*Speak-up!*), koja je okupila ključne medijske aktere, aktere iz civilnog društva i nacionalnih vlasti kako bi se dotakli ključnih izazova i osnažili napore da se podrži sloboda izražavanja u regionu.

Postoji potreba da se bolje zaštite manjine, naročito Romi. Romi su na Zapadnom Balkanu i u Turskoj i dalje žrtve rasizma, diskriminacije i socijalne ekskluzije i većina Roma živi u velikom siromaštvu, bez u dovoljnoj meri dostupnog zdravstva, obrazovanja i obuke, stambenih uslova i zaposlenosti.

Diskriminacija i neprijateljstvo prema drugim ugroženim kategorijama, uključujući i po osnovu seksualnog opredeljenja ili rodnog identiteta, takođe je ozbiljan problem. Potreban je pristup sa nultom tolerancijom prema nasilju, zastrašivanju i govoru mržnje koji su usmereni protiv ovih i drugih ugroženih lica. Potrebno je dodatno raditi na unapređivanju ravnopravnosti između žena i muškaraca, uključujući borbu protiv nasilja u porodici u cilju poboljšanja prava deteta i pomoći licima sa invaliditetom, kao i na olakšavanju dostupnosti pravde. Potreban je snažniji institucionalni okvir za zaštitu osnovnih prava, a naročito za unapređivanje rada ombudsmana i potpomaganje rada nevladinih organizacija (NVO-ova) i branilaca ljudskih prava.

c) Ekonomski razvoj i konkurentnost

Postati zemlja članica EU ne podrazumeva samo poštovanje pravila i standarda EU; to podrazumeva i da jedna zemlja postane ekonomski sposobna za članstvo, kako bi se osiguralo da može da koristi sve prednosti pridruživanja EU, dok istovremeno doprinosi rastu i napredovanju privrede EU.

I dalje postoje značajni izazovi u svim zemljama obuhvaćenim procesom proširenja u pogledu ekonomskih reformi, konkurentnosti, stvaranja novih radnih mesta, fiskalne konsolidacije i inkluzivnog rasta. Dok sve zemlje koje su u procesu proširenja uglavnom održavaju sveukupnu makroekonomsku stabilnost i nastavljaju skromnog oporavka, sve zemlje Zapadnog Balkana se suočavaju sa velikim strukturnim, ekonomskim i socijalnim izazovima, uz visoke stope nezaposlenosti i nizak nivo prihoda. Potrebno je unaprediti infrastrukturu i obrazovni sistem. Nedostatak potrebnih mogućnosti zaposlenja u zemlji ogleda se u velikom broju zemalja u značajnom prilivu novčanih pošiljki iz inostranstva. Na Kosovu i u Bosni i Hercegovini to sačinjava preko 11 %, odnosno 12,6 % BDP-a. Iako ove novčane pošiljke delimično nadoknađuju stalan trgovinski deficit i potrošnju goriva, one takođe smanjuju podsticaj za rad.

Pravna sigurnost, funkcionalan nezavisni pravosudni sistem putem kojeg se ostvaruju osnovna prava, uključujući i imovinska prava, funkcionalna javna uprava i jednoobrazna primena pravila takođe su preduslovi za privlačenje investitora i podsticanje privrednog rasta i stvaranja novih radnih mesta. Slabosti u pogledu vladavine prava, sprovođenja pravila o konkurenciji, upravljanja javnim finansijama i česte promene dozvola i poreza pogoršavaju rizik od korupcije, što negativno utiče na investicionu klimu. Zapadni Balkan pati od niskog stepena industrijalizacije, kao i od niske produktivnosti postojećih industrijskih preduzeća i slabosti u upravljanju industrijskim sektorom. Ovi faktori objašnjavaju zbog čega su strane investicije na

Zapadnom Balkanu i dalje skromne; to onemogućava potrebno prenošenje najboljih praksi i znanja, a samim tim i brži rast produktivnosti.

Najnoviji ekonomski trendovi i projekcije uključuju sledeće:

- Makro-ekonomska stabilnost se uglavnom održava u zemljama u procesu proširenja, ali fiskalna konsolidacija i dalje predstavlja izazov, sa visokim javnim dugom kao problemom u velikom broju zemalja.
- Od zemalja kandidata na Zapadnom Balkanu očekuje se da 2015. godine u proseku ostvare rast za 2,5 %.
- Međutim, ova povećana stopa rasta nije dovela do većeg broja novih radnih mesta. Nezaposlenost je i dalje visoka, naročito među mladima i ženama, i u proseku iznosi oko 22 % u zemljama Zapadnog Balkana, ali je mnogo veća u Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji. Visok nivo siromaštva i dalje je ozbiljan problem.
- EU je glavni trgovinski partner za zemlje Zapadnog Balkana, i prima oko 60% izvoza iz regiona. EU je takođe nadaleko najveći izvor direktnih stranih investicija.
- U 2014. godini u Turskoj se rast stabilizovao na 2,9 %, i spao je sa 4,2 % koliko je iznosio prošle godine. Neznatno veći rast očekuje se 2015. godine. Turska lira je oslabila i deficit tekućeg računa je smanjen sa skoro 8 % BDP-a u 2014. godini na manje od 6 % u 2015. godini, što odražava niži rast domaće potražnje i niže cene energenata. Nedavni ekonomski učinak Turske ilustruje veliki potencijal i nastavak neravnoteže njene ekonomije.
- EU je i dalje najveći trgovinski partner Turske sa preko 40 % izvoza u EU. Turska je postala investiciona baza za evropska preduzeća, sa rastućom integracijom u lanac dobavljanja i proizvodnje EU. Oko 60 % stranih direktnih investicija u Turskoj je iz EU.

Oslanjajući se na iskustva zemalja članica EU u Evropskom semestru, Komisija jača svoju podršku unapređenju ekonomskog upravljanja i konkurentnosti u zemljama u procesu proširenja. Ovo bi trebalo da pomogne zemljama u procesu proširenja da pokažu potencijal za održivi rast i stvaranje novih radnih mesta, da bolje planiraju i određuju redosled strukturnih reformi i, na kraju, da ispune ekonomske kriterijume. Ova pomoć je posebno važna po zemlje Zapadnog Balkana, jer se ni za jednu od njih još uvek ne smatra funkcionalnom tržišnom ekonomijom.

Početkom 2015. godine sve zemlje u procesu proširenja dostavile su Programe ekonomskih reformi koji se bave kako srednjoročnim makroekonomskim tako i okvirom za fiskalnu politiku, kao i, za zemlje Zapadnog Balkana, strukturnim reformama. Na osnovu analize ovih programa i njegovih preporuka od strane Komisije, ministri finansija iz EU i ministri predmetnih zemalja sastali su se u maju 2015. godine i usvojili zajedničke preporuke o reformama koje su potrebne da se potpomogne dugoročni rast i konkurentnost. Ove preporuke su u potpunosti prenetu u osnovnim godišnjim izveštajima Komisije, u kojima se daju dodatne smernice za reformske prioritete. Takođe se bolje usmerava finansiranje iz *IPA* fondova.

Od iduće godine će programi ekonomske reforme biti predstavljeni kao jedinstveni integrisani dokument sa snažnijim naglaskom na zapošljavanje i socijalne izazove. Programi ekonomskih reformi će se nastaviti na godišnjoj osnovi.

Kada je reč o Turskoj, ova zemlja i EU imaju zajednički interes u unapređivanju ekonomske reforme, razmeni iskustava, usklađivanju stavova u G20 i produbljivanju ekonomske integracije. Komisija je pokrenula sveobuhvatnu procenu uticaja koja će biti osnova za pregovarački mandat za modernizaciju i produženje Carinske unije EU i Turske. Cilj je da se trgovinski odnosi unaprede na nivo koji odgovara strateškom značaju odnosa između EU i Turske i značaj njihove ekonomske razmene. Biće pokrenut ekonomski dijalog između EU i Turske na visokom nivou, upotpunjen privrednim forumom između EU i Turske, i vodiće se dijalog o energetici na visokom nivou.

Povećanje konkurentnosti i uvođenje mera kojima se potpomaže stvaranje radnih mesta u regionu trebalo bi da ublaži migracione pritiske iz zemalja u procesu proširenja u EU. Slično situaciji u prošlosti, moguća potreba za prelaznim merama i njihov karakter i/ili zaštitni mehanizam u pogledu slobodnog kretanja radnika biće rešavani tokom pristupnih pregovora o budućem proširenju, uzimajući u obzir buduće procene uticaja.

d) Funkcionisanje demokratskih institucija i reforma javne uprave

Pravilno funkcionisanje i stabilnost ključnih institucija koje garantuju demokratiju ostaje da se u potpunosti reši. Demokratske institucije i dalje su krhke u velikom broju zemalja. Nedostaje kultura postizanja kompromisa, a uloga nacionalnih parlamenata je nerazvijena. U izveštajnom periodu došlo je do bojkotovanja parlamenta u Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, Albaniji i Crnoj Gori. Na Kosovu i u Crnoj Gori, pripadnici opozicije bili su uključeni u incidente nasilja protiv vlade. Parlamentarna kontrola je često ugrožena prekomernim korišćenjem hitnih postupaka za zakonske propise, slabim sistemima i procedurama parlamentarnih odbora i nedovoljnim konsultacijama sa zainteresovanim stranama, uz minimalan doprinos stručnjaka.

Iako postoje manji problemi koje treba rešavati u vezi sa sprovođenjem slobodnih i poštenih izbora kao takvih, izbori se često vide kao prilika za sticanje političke kontrole nad državnim institucijama. Reforma javne uprave je ključna u tom pogledu, uključujući profesionalizaciju i depolitizaciju državne službe.

Reforma javne uprave je, zajedno sa vladavinom prava i vođenjem privrede, sveobuhvatno pitanje od suštinskog značaja za uspeh u političkim i ekonomskim reformama i stvaranju osnove za sprovođenje pravila i standarda EU.

Dobro funkcionisanje javne uprave neophodno je za demokratsko upravljanje i odgovornost. Kvalitet uprave takođe direktno utiče na mogućnost vlade da pruža javne usluge, da sprečava i suzbija korupciju i da se podstaknu konkurentnost i rast. Ugrađivanje meritokratskih načela u rukovođenje državnom službom i obezbeđivanje odgovarajućih administrativnih procedura od suštinskog su značaja. U proteklih godinu dana ostvaren je napredak u nekim zemljama, ali ostaje da se uradi još mnogo toga.

Zemlje takođe treba da pronađu pravu ravnotežu između centralne, regionlane i lokalne vlasti tako da one na najbolji način daju podršku sprovođenju reformi i pružanju usluga građanima. Uloga regionalnih i lokalnih vlasti u procesu pristupanja EU i konačnoj primeni pravila EU takođe je od ključnog značaja.

Građani nemaju samo pravo na dobru upravu, već i da budu aktivno uključeni u kreiranje politike. Treba još raditi na jačanju participativne demokratije i razvijanju dijaloga između donosilaca odluka i zainteresovanih strana. Osnaženo građansko društvo je najznačajnija komponenta svakog demokratskog sistema. Ono jača političku odgovornost i socijalnu koheziju, produbljujući razumevanje i inkluzivnost reformi povezanih sa

procesom pristupanja i dajući podršku pomirenju u društvima koja su podeljena sukobima.

U nekim slučajevima je potrebno izgraditi podsticajnije i povoljnije okruženje koje poboljšava uslove za politički dijalog i nepristrasan doprinos procesu donošenja odluka, uz podršku kvalitetnih statističkih podataka koje dostavljaju nezavisni nacionalni zavodi za statistiku. Mora se obezbediti nezavisnost i delotvornost ključnih tela kao što su institucije ombudsmana i državne revizorske institucije, a njihove preporuke se moraju na odgovarajući način sprovesti.

III. REGIONALNA SARADNJA

a) Plan za povezivanje

Povezivanje je u samom središtu napora koje Komisija ulaže u podsticanje integracija među pojedinačnim zemljama i između tih zemalja i EU. Ti naponi takođe služe i za podsticanje njihove evropske perspektive. Unapređenje povezanosti zahteva kako ulaganja u unapređenje saobraćajne i energetske infrastrukture, tako i u sprovođenje “mekih” mera sa ciljem otvaranja tržišta, uklanjanja prepreka integracijama i stvaranja transparentnog regulatornog okruženja.

Unapređena povezanost zemalja Zapadnog Balkana i sa EU je ključni faktor za rast i stvaranje novih radnih mesta pošto ona jača potporu konkurentnosti zemalja. Ona će doneti jasne koristi građanima u državama koje teže ka članstvu još pre njihovog pristupanja i stvorice prilike za investitore iz EU. Plan za povezivanje je blisko povezan sa ekonomskim upravljanjem i Programima ekonomskih reformi koje pripremaju zemlje obuhvaćene procesom proširenja. Pored toga, plan za povezivanje doprinosi spajanju regiona, razvoju dobrih susedskih odnosa i podsticanju mira i pomirenja.

Ostvaruje se značajan napredak u kontekstu “Berlinskog procesa” i platforme “Zapadnobalkanske šestorke”, koji podržava regionalni pristup utvrđivanju realnih prioriteta za ključne infrastrukturne projekte investicije u cilju povezivanja i podstiče neophodne reforme. Šefovi država i vlada iz regiona i jednog broja država članica su u Beču u avgustu izvršili procenu napretka i postigli saglasnost u vezi sa prioritetima za dalji razvoj infrastrukture.

U oblasti **transporta**, Bečki samit se nadovezao na sporazum postignut između zemalja Zapadnog Balkana u aprilu 2015. godine o ključnoj mreži, a u junu 2015. godine o proširenju tri ključna koridora transevropskih mreža na Zapadni Balkan. Te zemlje su identifikovale prioritete projekte duž deonica tih koridora koji treba da se sprovedu do 2020. godine. Kako bi obezbedile održivost i postigle kratkoročne rezultate, te zemlje su se usaglasile da pre narednog samita u Parizu sprovedu jedan broj “mekih” mera, kao što su usklađivanje i pojednostavljivanje procedura na graničnim prelazima, bezbednost saobraćaja na putevima i planovi za održavanje. To će biti podržano i zaključivanjem Ugovora o Transportnoj zajednici koji će podstaći integraciju tržišta i infrastrukture kopnenog saobraćaja i pomagati zemljama Zapadnog Balkana u sprovođenju standarda EU u implementaciji standarda kopnenog transporta.

Odabrani su i prioritetni projekti od već postojećih 35 Projekata od interesa za **Energetsku** zajednicu (PIEZ/*PECI*), prvenstveno interkonektivni dalekovodi. Pored toga, ove zemlje su se dogovorile sa preduzmu korake sa ciljem uspostavljanja tržišta električne

energije. Mere koje će omogućiti postizanje rezultata takođe u kratkom vremenskom periodu podrazumevaju obezbeđivanje potpune usklađenosti sa aktuelnim pravnim zahtevima iz Ugovora o Energetskoj zajednici, uključujući one u oblastima razdvajanja, pristupa za treće strane i jačanja regulatorne nezavisnosti.

U pogledu klimatskih promena, države koje teže ka članstvu će morati da sprovedu značajne reforme u skladu sa Okvirom EU za klimatsku i energetska politiku do 2030. godine i da sprovedu svoje međunarodne obaveze u vezi sa klimom.

Odabrani investicioni projekti će zahtevati znatna finansijska sredstva i sufinansiranje uključujući i kroz Investicioni okvir za Zapadni Balkan kako bi se podržale investicije koje pospešuju stvaranje novih radnih mesta i rast i podstiču povezivanje u regionu. Jača se koordinacija sa međunarodnim finansijskim institucijama (MFI). Zemlje Zapadnog Balkana su osnovale nacionalne odbore za investicije koji su izradili nacрте jedinstvenih prioriternih projekata koji će morati da postanu pouzdani mehanizmi planiranja i utvrđivanja prioriteta i koji će obezbediti da zemlje imaju dovoljno budžetskih sredstava i fiskalnog prostora da preuzmu neophodno finansiranje kredita kako bi se svi projekti sprovedu na vreme.

Mladi i obrazovanje su još jedan ključni prioritet. Komisija uvažava sporazum o “Pozitivnom planu za mlade na Zapadnom Balkanu” i saglasnost postignutu na Zapadnobalkanskoj platformi za obrazovanje i obuke na temu jedanaest regionalnih projekata sa ciljem pružanja podrške reformama i povećanju kapaciteta. Inicijative iz programa Erasmus+ će se dodatno promovisati, uključujući poseban Omladinski prozor, kao i preduzetništvo. Komisija takođe uvažava rad Regionalnog saveta za saradnju koji on obavlja sa zemljama na uzajamnom priznavanju diploma, što će unaprediti mobilnost regiona i učiniti tržišta rada efikasnijima.

Dalja **integracija tržišta** je još jedan prioritet za region. Zahvaljujući Sporazumu o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi (*CEFTA*), ukinute su tarife i kvote za poljoprivredne i industrijske proizvode. Ograničeni trgovinski tokovi unutar regiona su uglavnom posledica nekonkurentnih preduzeća. Zemlje su utvrdile posebne mere za konkurentnost u programima ekonomskih reformi koje su podnele Evropskoj komisiji u januaru 2015. godine. Takođe će biti važno utvrditi pravu kombinaciju podsticaja za poslovni sektor, time izbegavajući nanošenje štete poreskoj konkurenciji. Komisija će sprovesti komparativnu studiju podsticaja za poslovni sektor.

U oblasti **informacione i komunikacione tehnologije (IKT) i elektronske komunikacije**, jedinstveno digitalno tržište EU treba da predstavlja model za zemlje obuhvaćene procesom proširenja kako bi iste obezbedile bolji pristup potrošača i preduzeća digitalnim proizvodima i uslugama; kako bi stvorile prave i jednake uslove za razvoj digitalnih mreža i inovativnih usluga; i kako bi u najvećoj mogućoj meri iskoristile potencijal za rast digitalne ekonomije. Savet za regionalnu saradnju i date zemlje, u okviru inicijative “Elektronska Jugoistočna Evropa”, već su počeli da rade na uspostavljanju konkretne saradnje u ovoj oblasti, kao što je uspostavljanje zone bez rominga na Zapadnom Balkanu.

Komisija u potpunosti podržava rad Procesu saradnje u Jugoistočnoj Evropi i Saveta za regionalnu saradnju, uključujući i Regionalnu strategiju 2020 i njeno isticanje podrške ekonomskoj saradnji i razvoju u regionu. Komisija uvažava intenziviranje rada inicijative Zapadnobalkanske šestorke, koja je takođe podržala usredsređenost na povezivanje u okviru Berlinskog procesa.

Komisija će nastaviti da podržava rad u ovim oblastima i da razmatra nove oblasti saradnje sa zemljama Zapadnog Balkana. To će obuhvatiti najbolje prakse EU za utvrđivanje regionalnih prioriteta kao što je Strategija pametne specijalizacije, koje mogu podstaći dodatne investicije u istraživanje i inovacije i stručno obrazovanje i usavršavanje.

b) Dobri susedski odnosi i regionalna saradnja

Dobrosusedski odnosi i regionalna saradnja ključni su elementi Procesu stabilizacije i pridruživanja i procesa proširenja, koji nastavljaju da pokreću transformacije i učvršćuju stabilnost u zemljama Jugoistočne Evrope koje teže ka članstvu u EU. Intenzivirani su kontakti i saradnja na bilateralnom i regionalnom nivou, a takođe i u osetljivim oblastima kao što su ratni zločini, povratak izbeglica, organizovani kriminal i saradnja policije. Dobri susedski odnosi se takođe i dalje osnažuju kroz razne inicijative za regionalnu saradnju. Regionalni kontakti na nivou predsednika vlada i ministara su sve učestaliji. Važno je da su ove inicijative komplementarne, inkluzivne, vlasništvo regiona i pod njegovom upravom. U avgustu su potpisani granični sporazumi između Crne Gore i Bosne i Hercegovine i Crne Gore i Kosova. Regionalna saradnja u pogledu pitanja životne sredine treba da se nastavi posvećujući posebnu pažnju prevenciji poplava i vodama (prekogranični rečni slivovi), zagađenju vazduha i zaštiti prirode (prekogranična zaštićena područja).

Istovremeno je potrebno uložiti dodatne napore za prevazilaženje **bilateralnih sporova** među zemljama obuhvaćenim procesom proširenja i sa državama članicama. Mnoga nerešena pitanja i dalje opterećuju bilateralne odnose u regionu, naročito ona koja proističu iz raspada bivše Jugoslavije kao što su međuetnički i statusni sporovi, položaj manjina, odgovornost za ratne zločine, raseljena lica, nestala lica i demarkacija granica. Pomirenje i odgovorno političko vođstvo su ključni za podsticanje stabilnosti i podršku stvaranju okruženja u Jugoistočnoj Evropi koje pogoduje prevazilaženju problema nasleđenih iz prošlosti, čime se smanjuje rizik da se otvorena bilateralna pitanja politički instrumentalizuju ili da dođe do novih sporova. Potrebno je da se u regionu obezbedi veća podrška naporima koji se ulažu u pomirenje, kao što su oni u okviru inicijative za otkrivanje istine i za pomirenje Koalicije za REKOM (Regionalna komisija za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima).

Bilateralne sporove treba da rešavaju strane na koje se oni odnose u što ranijoj fazi i oni ne treba da zadržavaju proces pristupanja, koji bi trebalo da se zasniva na ustanovljenom uslovljavanju. Komisija poziva strane da ulože sve napore u rešavanje nerešenih sporova u skladu sa utvrđenim načelima i sredstvima, uključujući, po potrebi, upućivanje spornih pitanja Međunarodnom sudu pravde ili drugim postojećim ili ad hok telima za rešavanje sporova. Pozitivna atmosfera na samitu u Beču u avgustu - kada su lideri zemalja Zapadnog Balkana potpisali sporazum kojim su se obavezali da neće blokirati naredak jedni drugih ka članstvu u EU i da će koristiti međunarodnu arbitražu kada god date strane u sporu ne mogu da reše određena bilateralna pitanja - poželjna je i treba je dalje razvijati.

Ostvaren je značajan napredak u procesu normalizacije odnosa između Srbije i Kosova, uz dodatne suštinske sporazume koji su potpisani u avgustu. Potrebno je da se nastavi sa tim procesom i svi sporazumi (uključujući Sporazum iz Brisela³) se moraju sprovoditi. EU je unela zahtev za normalizaciju odnosa u okviru pregovora za pristupanje sa Srbijom, i u SSP sa Kosovom. Kada je reč o Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji, održavanje dobrih susedskih odnosa je i dalje od suštinskog značaja, uključujući i obostrano prihvatljivo rešenje za pitanje naziva o kome se

³ "Prvi sporazum o principima normalizacije odnosa", iz aprila 2013. godine.

pregovaralo, pod okriljem UN, koje se mora pronaći bez daljeg odlaganja.

Komisija će nastaviti da pruža političku podršku svim datim zemljama kako bi pronašle rešenja za bilateralna pitanja što je pre moguće i nastaviće aktivno da podržava napore za pronalaženje rešenja na drugim forumima.

Komisija uvažava podršku **Turske** nastavku razgovora pod okriljem UN o pronalaženju rešenja za Kipar. Sada je važno da se što pre ostvari napredak u tim razgovorima. U skladu sa ponovljenim stavovima Saveta i Komisije iz prethodnih godina, Turska sada mora hitno da ispuni svoje obaveze punog sprovođenja Dopunskog protokola i ostvari napredak u normalizaciji odnosa sa Republikom Kipar. To bi moglo da stvori novi zamah u procesu pristupanja. Komisija takođe poziva da se izbagava svaka pretnja, izvor nesuglasica ili aktivnosti koje štete dobrosusedskim odnosima i mirnom rešavanju sporova. Komisija naglašava sva suverena prava država članica EU. To podrazumeva, između ostalog, pravo na sklapanje bilateralnih sporazuma i istraživanje i eksploataciju prirodnih resursa u skladu sa pravnim tekovinama EU i međunarodnim pravom, uključujući i Konvenciju UN o pravu mora.

IV. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na osnovu prethodne analize i procena iznetih u skraćenom pregledu o zemljama datom u aneksu, Komisija iznosi sledeće **zaključke** i daje **preporuke**:

I

1. Politika proširenja EU predstavlja investiciju u **mir, bezbednost i stabilnost** u Evropi. Ona pruža više ekonomskih i trgovinskih mogućnosti koje su na obostranu korist i EU i država koje teže da postanu članice.
2. Zemlje obuhvaćene procesom proširenja moraju ispunjavati dobro utvrđene kriterijume kako bi se pridružile EU. Rigorozan proces pristupanja, zasnovan na strogom ali pravednom **uslovljavanju i načelu sopstvenih zasluga**, od ključnog je značaja za kredibilitet politike proširenja, za pružanje podsticaja zemljama obuhvaćenim procesom proširenja da slede dalekosežne reforme i za obezbeđivanje podrške građana EU.
3. Izazovi sa kojima se suočavaju zemlje obuhvaćene procesom proširenja su takvi da nijedna od njih neće biti spremna da se pridruži EU za vreme mandata sadašnje Komisije. To naglašava potrebu da se iznova potvrdi snažna usmerenost na **“rešavanje osnovnih pitanja na prvom mestu”** u procesu pristupanja, koje će biti **suština politike proširenja** za vreme ove Komisije.
4. Shodno tome, Komisija će nastaviti da usmerava svoje napore ka obezbeđivanju toga da prioriteta zemalja budu reforme u oblastima **vladavine prava**, uključujući i reforme pravosuđa i borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, **osnovnih prava**, uključujući slobodu izražavanja i borbu protiv diskriminacije, prvenstveno LGBTI zajednice i Roma, kao i u oblasti funkcionisanja demokratskih institucija što obuhvata i **reformu javne uprave**. Takođe će raditi na podsticanju **ekonomskog razvoja** i jačanju konkurentnosti.
5. **Osnovna pitanja su i nerazdvojiva i uzajamno osnažujuća**. Jačanje vladavine prava povećava pravnu sigurnost, podstiče i štiti investicije i značajno doprinosi

podsticanju ekonomskog razvoja i konkurentnosti. Od suštinske je važnosti da proces proširenja olakša ovakve sinergije, obezbedi snažniji podsticaj privrednim reformama kako bi države koje teže članstvu uživale u koristima funkcionalnih tržišnih privreda uz vladavinu prava pre nego što se pridruže i doprinele boljem funkcionisanju Unije u celini.

6. **Izbeglička kriza** je snažno uticala na Zapadni Balkan i Tursku, a naročito Turska igra ključnu ulogu u pružanju humanitarne pomoći izbeglicama. Za suočavanje sa ovom pojavom potrebno je neodložno uspostavljanje intenzivnije saradnje sa širim regionom kako bi se prepoznali ljudi kojima je potrebna zaštita, obezbedila pomoć, osigurale spoljne granice EU i razotkrile kriminalne mreže koje se bave krijumčarenjem ljudi. EU obezbeđuje značajnu podršku u tu svrhu. Takođe, Komisija je predložila da se u spisak sigurnih trećih zemalja uključe sve zemlje obuhvaćene procesom proširenja.
7. Za zemlje Zapadnog Balkana, jasna perspektiva članstva u EU je ključni faktor stabilnosti u regionu u kome je neophodno stalno raditi na prevazilaženju nasleđa iz prošlosti i podsticanju pomirenja. **Dobri susedski odnosi i regionalna saradnja** su ključni elementi za Proces stabilizacije i pridruživanja i tokom protekle godine je ostvaren dobar napredak u tom pogledu.
8. Komisija snažno podržava **plan za povezivanje**, za koji je primećen značajan napredak na Samitu u Beču održanom u avgustu. Postignuta je saglasnost o ključnoj saobraćajnoj mreži i ključni saobraćajni i energetske projekti će se sada sprovesti. Komisija će nastaviti da daje podršku ovom procesu, uključujući i značajna finansijska sredstva u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć.
9. Ovim saopštenjem se utvrđuje **sveobuhvatna srednjeročna strategija za politiku proširenja** EU. Komisija će nastaviti da usvaja godišnja saopštenja kako bi izvršila procenu napretka, donela zaključke i preporuke o tematskim pitanjima ili pitanjima datih zemalja i predložila usklađivanje sa opštom strategijom, po potrebi.
10. Komisija je uvela novi, ojačani pristup procenjivanju koje primenjuje u svojim **godišnjim izveštajima o napretku zemlje**, kao pilot projekat u jednom broju ključnih oblasti reforme. Pored izveštavanja o ostvarenom napretku, mnogo veći akcenat je stavljen na stvarni nivo pripremljenosti za preuzimanje obaveza iz članstva i davanje jasnih smernica zemljama u vezi sa pitanjima reformi. Time će se povećati transparentnost, olakšati bolja kontrola procesa reformi od strane svih aktera, uključujući i građansko društvo, za koje se mora izgraditi podsticajnije okruženje. Usaglašenije procene će takođe povećati uporedivost između zemalja.

II

11. **Crna Gora:** Ostvaren je pomak u pregovorima EU o pristupanju sa Crnom Gorom. Unapređen je zakonodavni okvir za vladavinu prava i uspostavljaju se nove institucije. Sada je za celokupan proces pregovora od suštinskog značaja da ceo sistem vladavine prava u Crnoj Gori donese rezultate, naročito da se ostvare merljivi rezultati u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Napredak u ispunjavanju prelaznih merila iz poglavlja o vladavini prava i relevantnih identifikovanih nedostataka, prikazan kroz opipljive rezultate, uticaće na tempo celokupnih pregovora o pristupanju. Sve političke partije treba da pokažu odgovornost i ponovo se uključe u konstruktivan dijalog, pri čemu je skupština ključni forum za političku raspravu. Crna Gora takođe mora da obezbedi puno poštovanje novog izbornog zakonodavstva. Crna Gora treba da smanji svoj javni dug i da unapredi konkurentnost za industrijske i poljoprivredne proizvode.
12. **Srbija:** Srbija je preduzela glavne korake koji treba da dovedu do otvaranja prvih poglavlja u pregovorima o pristupanju sa EU. Ona je završila izradu sveobuhvatnih akcionih planova u oblasti vladavine prava. Ona je takođe postigla nekoliko ključnih sporazuma sa Kosovom koji predstavljaju važnu prekretnicu u procesu normalizacije odnosa. Opšti tempo pregovora će naročito zavisiti od održivog napretka koji bude ostvaren u ove dve oblasti. Komisija sa zadovoljstvom iščekuje otvaranje prvih pregovaračkih poglavlja na međuvladinoj konferenciji (MVK) ove godine. U oblasti vladavine prava, reforma pravosuđa i borba protiv korupcije i organizovanog kriminala će biti ključna pitanja. Proces ekonomskih reformi mora da se nastavi, sa posebnim naglaskom na restrukturiranje preduzeća u državnom vlasništvu i javna komunalna preduzeća. Sve veća konstruktivna i vodeća uloga Srbije u regionu je ključna za unapređenje regionalnih veza i stabilnosti. Srbija je ozbiljno pogođena izbegličkom krizom i izborila se sa prilivom više od dve stotine hiljada državljana trećih zemalja koji su prešli preko njene teritorije od početka godine.
13. **Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija:** Proces pristupanja EU Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije i dalje je u zastoju. Ono što je otkriveno u slučaju prisluškivanja je potvrdilo ozbiljne ranije razloge za zabrinutost Komisije i drugih u vezi sa uplitanjem politike u pravosuđe i medije, sve većom politizacijom državnih institucija i sprovođenjem izbora. Istovremeno, ova zemlja održava visok stepen usaglašenosti sa pravnim tekovinama u odnosu na to gde se nalazi u procesu pristupanja. Politički akteri sada treba u potpunosti da se usredsrede na sprovođenje “hitnih prioriteta reformi” koje je utvrdila Komisija i na prevazilaženje političke krize. Budžet treba da bude više usmeren na rast i zapošljavanje, a istovremeno je potrebno unaprediti njegovu izradu, transparentnost i sprovođenje. Od suštinske je važnosti napraviti odlučne korake ka rešavanju “Spora oko imena”. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija je ozbiljno pogođena izbegličkom krizom i izborila se sa prilivom više od dve stotine hiljada državljana trećih zemalja koji su prošli preko njene teritorije od početka godine.

S obzirom na do sada ostvaren napredak u sprovođenju političkog dogovora iz juna/jula, Komisija je spremna da proširi svoje preporuke na otvaranje pregovora o pristupanju sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom.

To će međutim biti uslovljeno stalnim sprovođenjem političkog dogovora iz juna/jula i ostvarivanjem značajnog napretka u sprovođenju hitnih prioriteta reformi. Ovo pitanje će se ponovo razmatrati nakon izbora.

14. **Albanija:** Albanija je ostvarila stabilan pomak u rešavanju ključnih prioriteta za otvaranje pregovora o pristupanju, naročito u reformi javne uprave i u pripremama za temeljnu reformu pravosudnog sistema. Sada je potrebno usvajanje paketa za reformu pravosuđa, kao i ostvarivanje dodatnog napretka u postizanju solidnih merljivih rezultata u proaktivnim istragama, krivičnom gonjenju i pravosnažnim presudama na svim nivoima u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Usvajanje propisa o isključenju izvršilaca krivičnih dela iz parlamenta bi ojačalo poverenje građana u svoje političke predstavnike i javne institucije. Konstruktivan međustranački politički dijalog se mora obezbediti kako bi se postigla održivost procesa reformi. Neophodno je uložiti dodatne napore u održavanje fiskalne konsolidacije, unapređenje poslovnog okruženja i rešavanje pitanja sive ekonomije.
15. **Bosna i Hercegovina:** Bosna i Hercegovina se vratila na onu putanju reformi koja je neophodna za ostvarivanje napretka u procesu evropskih integracija. Ostvarivanje značajnog napretka u sprovođenju Plana reformi koji je u julu usvojen konsenzusom je neophodno kako bi EU razmotrila zahtev Bosne i Hercegovine za članstvo u EU. Obaveze koje su napisane na papiru sada treba da se sprovedu u delo usvajanjem i sprovođenjem neophodnih reformi, naročito u oblasti vladavine prava, uključujući borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao i sprovođenje društvenih ekonomskih reformi. Kako bi rešila pitanje visoke stope nezaposlenosti i niske stope učešća, zemlja treba da smanji veliku nefleksibilnost tržišta rada, uključujući smanjenje poreskog opterećenja zarada. Strukturiran dijalog o pravosuđu treba da bude instrument za rešavanje preostalih nedostataka u pravosuđu Bosne i Hercegovine. Jačanje javne uprave, unapređenje saradnje na svim nivoima i uspostavljanje delotvornog koordinacionog mehanizma za pitanja EU takođe će biti neophodno kako bi zemlja mogla da se suoči sa izazovima koji joj predstoje na putu ka EU. Izmena Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koja će uzeti u obzir pristupanje Hrvatske Evropskoj uniji treba hitno da se dovrši.
16. **Kosovo:** Komisija uvažava potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji obezbeđuje sveobuhvatan okvir za uspostavljanje tesnijih političkih i ekonomskih odnosa između EU i Kosova. Odluka Kosova da osnuje specijalizovana veća kako bi se sprovodila suđenja za ozbiljne zločine počinjene u kontekstu sukoba na Kosovu predstavlja značajan korak napred. Takođe je postiglo ključne sporazume sa Srbijom koji predstavljaju važnu prekretnicu u procesu normalizacije odnosa. Kosovo treba da zadrži taj pozitivan zamah, uključujući rešavanje brojnih izazova koje predstojeće reforme nose u budućnosti, naročito u oblasti vladavine prava u borbi protiv organizovanog kriminala i korupcije. Postoji potreba da Vlada i Skupština hitno obezbede imenovanje članova odbora mnogih nezavisnih institucija i regulatornih tela, bez daljeg odlaganja, a na osnovu njihovih zasluga. Komisija pozdravlja pomak koji je ostvaren u ispunjavanju zahteva za proces vizne liberalizacije. Kosovo je preduzelo neke delotvorne kratkoročne mere kako bi sprečilo ilegalne migracije ka EU. Skupštini treba da bude omogućeno da vodi slobodne i otvorene rasprave o svim pitanjima koja imaju uticaj na Kosovo, u skladu sa demokratskim postupcima. Opstrukcija rada skupštine i nasilje u političke svrhe su neprihvatljivi.

17. **Turska:** Turska je ključni partner za Evropsku uniju. Tokom protekle godine, EU i Turska su nastavile da unapređuju saradnju u ključnim oblastima od zajedničkog interesa. Turska se suočava sa ozbiljnim spoljopolitičkim i bezbednosnim izazovima, uključujući sve veću opasnost od terorizma. Turska je takođe vodeća u rešavanju velike izbegličke krize i obezbeđuje veliku podršku za više od 2 miliona sirijskih izbeglica na svojoj teritoriji. Intenziviran politički dijalog, saradnja i partnerstvo između EU i Turske su od suštinskog značaja. Evropski savet je pozdravio Zajednički akcioni plan za izbeglice i upravljanje migracijama kao deo sveobuhvatnog plana saradnje zasnovane na podeli odgovornosti, uzajamnim obavezama i njihovom sprovođenju. EU i njene države članice su izrazile spremnost da pojačaju saradnju sa Turskom i da znatno unaprede njihovu političku i finansijsku angažovanost unutar uspostavljenog okvira. Uspešno sprovođenje Zajedničkog akcionog plana će doprineti ubrzanju ispunjavanja ciljeva iz strategije za viznu liberalizaciju za sve države članice koje učestvuju i punom sprovođenju sporazuma o ponovnom pristupanju. Ostvareni napredak će biti procenjen na proleće 2016. godine, do kada će Komisija objaviti drugi izveštaj o sprovođenju viznog režima.

Napredak Turske u sprovođenju reformi je međutim usporen usled ponovljenih izbora i političkih nesuglasica. Veliki nedostaci su uticali na pravosuđe. Situacija u pogledu slobode izražavanja i slobode okupljanja je nastavila da se pogoršava. Proces rešavanja kurdske pitanja je zaustavljen. U pogledu usaglašenosti sa pravnim tekovinama EU u širem smislu, Turska je postigla dobar nivo pripremljenosti u mnogim oblastima. Turska je funkcionalna tržišna privreda sa umerenim rastom, ali i dalje treba da reši problem makroekonomskih neuravnoteženosti i da sprovede dodatne strukturne reforme. EU i Turska su intenzivirale svoj rad na podizanju nivoa svojih zajedničkih ekonomskih i trgovinskih odnosa, uključujući usvajanje načela modernizacije i proširenja Carinske unije i unapređenje političkog dijaloga u sektoru energetike.

EU je spremna da ponovo radi sa Turskom na širokom spektru pitanja na našem zajedničkom planu. Turska mora ponovo da oživi reforme u oblastima vladavine prava i osnovnih prava. Neophodno je da se bez odlaganja ponovo započnu mirovni pregovori. Komisija sa nestrpljenjem iščekuje da radi na ovim ključnim prioritetima sa novom vladom posle izbora 1. novembra.

Evropski savet je takođe zaključio da je potrebno ponovo podstaći proces pristupanja sa ciljem ostvarivanja napretka u pregovorima u skladu sa pregovaračkim okvirom i relevantnim zaključcima Saveta. Komisija je predložila otvaranje Poglavlja 17 i poziva Savet da održi međuvladinu konferenciju do kraja 2015. godine. Ažurirani izveštaj o analitičkom pregledu usklađenosti za Poglavlje 31 je podnet u decembru 2013. godine. Komisija će preispitati napredak ostvaren u drugim poglavljima i planira da podnese ažuriranu pripremnu dokumentaciju za poglavlja 15, 23, 24 i 26 do proleća 2016. godine. Tada se u Savetu može započeti sa raspravama o svim ovim poglavljima, ne dovodeći u pitanje stav država članica. Ponovno započinjanje priprema, naročito za otvaranje poglavlja 23 i 24, pružiće Turskoj sveobuhvatni putokaz za reforme u ključnim oblastima vladavine prava i osnovnih prava.

U skladu sa ponovljenim stavovima Saveta i Komisije iz prethodnih godina, Turska sada mora hitno da ispuni svoje obaveze u smislu punog sprovođenja Dopunskog

protokola i da ostvari napredak u normalizaciji odnosa sa Republikom Kipar. Komisija pozdravlja nastavak razgovora pod okriljem UN o pronalaženju rešenja za Kipar. Sada je važno da se što pre ostvari napredak u tim razgovorima. Od ključnog je značaja da Turska u konkretnom smislu bude posvećena i da doprinese postizanju sveobuhvatnog rešenja. EU je objavila svoju spremnost da prihvati uslove dogovora u skladu sa načelima na kojima se Unija zasniva.

V. ANEKSI

1. Kratki pregledi nalaza iz izveštaja za zemlje
2. Promene u godišnjim izveštajima za zemlje
3. Osnovni statistički podaci

ANEKS 1 - KRATKI PREGLEDI NALAZA IZ IZVEŠTAJA ZEMALJA

Crna Gora

Kada je reč o **političkim kriterijumima** potrebno je u potpunosti sprovesti novo izbornu zakonodavstvo doneto 2014. godine, uključujući elektronsku identifikaciju birača. Nije bilo političkog nastavka navodne zloupotrebe javnih sredstava za stranačke političke svrhe (“afera audio snimaka”).

Neke opozicione stranke su stupile u bojkot skupštine u septembru. Takođe je organizovan niz protesta ispred skupštine. To je na kraju dovelo do sukoba između policije i demonstiranata, što je rezultiralo povredama i imovinskom štetom. Očekuje se da će svi slučajevi nasilja i sumnje o prekomernoj upotrebi sile u toku ovih događaja biti propisno ispitani. Istovremeno, sve političke stranke bi trebalo da se ponovo uključe u konstruktivan politički dijalog u skupštini.

Izvestan napredak je ostvaren u poboljšanju saradnje između vlade i organizacija civilnog društva, naročito u pogledu učešća istih organizacija u procesu pristupanja u kom civilno društvo i dalje igra aktivnu ulogu. Potrebno je stvoriti uslove pogodne za dobrovoljni rad, građanski aktivizam i socijalno preduzetništvo.

U pogledu reforme javne uprave, Crna Gora je umereno pripremljena. Međutim, njeni rezultati u obezbeđivanju zapošljavanja na osnovu zasluga i borbe protiv politizacije su neujednačeni; trebalo bi ih obezbediti na svim nivoima, uključujući visoke položaje. U oblasti upravljanja javnim finansijama, Crna Gora treba da uskladi svoje računovodstvene standarde sa međunarodnim standardima, da uspostavi čvrst okvir unutrašnje kontrole i poboljša poštovanje zakona.

Pravosudni sistem je umereno pripremljen. Preduzeti su važni koraci za usaglašavanje pravnog okvira sa evropskim standardima uz povećanje profesionalnosti i nezavisnosti. Naglasak bi sada trebalo da bude na sprovođenju. U 2014. godini broj zaostalih nerešenih predmeta nije značajno smanjen. Etički kodeksi za sudije i tužioce su usklađeni sa relevantnim evropskim i međunarodnim standardima. Postoji strategija reforme pravosuđa (2014-2018) i prateći akcioni plan. Sada je potrebno puno sprovođenje novog sistema zapošljavanja, profesionalne procene i unapređenja.

Kada je reč o borbi protiv korupcije, Crna Gora je postigla izvestan nivo pripremljenosti. Međutim, postignuti rezultati u pogledu delotvorne istrage, gonjenja i pravosnažnih presuda u slučajevima korupcije, naročito u pogledu korupcije na visokom nivou, i dalje su ograničeni. U borbi protiv organizovanog kriminala zemlja ima izvestan nivo pripremljenosti. Potrebni su dalji napori naročito radi ispitivanja širih kriminalnih mreža i borbe protiv pranja novca.

Dalji napredak u pregovorima o pristupanju uopšte će, takođe, zavisiti od napretka vladavine prava: napredak vladavine prava će takođe morati da se dokaže i proceni na osnovu pouzdanih postignutih rezultata u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Pravni okvir za zaštitu ljudskih prava je uglavnom u skladu sa evropskim standardima, ali i dalje postoje problemi u sprovođenju. Crna Gora je postigla izvestan nivo pripremljenosti u oblasti slobode izražavanja. Međutim, i dalje postoje razlozi za zabrinutost: bilo je slučajeva napada na medijske radnike i imovinu tokom perioda izveštavanja, iako manje nego prethodnih godina. Ostaje da se reše neki slučajevi nasilja protiv medija, uključujući najozbiljniji slučaj, a to je ubistvo jednog glavnog urednika 2004. godine. Nedostatak čvrstih profesionalnih i etičkih standarda, zajedno sa nedostatkom efikasnog samouređivanja ne un-

apređuje slobodu medija. Crna Gora je nastavila da igra konstruktivnu ulogu u regionalnoj saradnji i napravila je značajne korake u pronalaženju obostrano prihvatljivih rešenja za bilateralna pitanja sa susedima, uključujući potpisivanje graničnih sporazuma sa Bosnom i Hercegovinom i Kosovom u avgustu.

Kada je reč o **ekonomskim kriterijumima**, Crna Gora je umereno pripremljena u pogledu razvoja funkcionalne tržišne privrede. Izvestan napredak je postignut u ostvarivanju fiskalne konsolidacije i poboljšanju poslovnog okruženja. Privreda se 2013. godine oporavila od dvostruke recesije 2009. i 2012. godine. Nakon blagog usporavanja 2014. godine, privredni rast opet uzima maha podstaknut investicijama. Iako će izgradnja autoputa Bar-Boljare, zajedno sa drugim investicijama u energetici, saobraćaju i turizmu, podržati privredni rast, postoji rizik da će cena autoputa predstavljati izazov za fiskalnu održivost. Crna Gora bi trebalo da uloži napore da smanji svoj javni dug. Banke se suočavaju sa stalno visokim nivoom NPL-a, sa problemima naplate potraživanja i niskom profitabilnošću zbog malog tržišta, što je rezultiralo oskudnim i skupim kreditima. Uprkos malom poboljšanju, performanse tržišta rada su i dalje nezadovoljavajuće uz stalno visoku stopu nezaposlenosti koja je trenutno 18 %.

Crna Gora je umereno pripremljena u pogledu kapaciteta da se izbori sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u Uniji. Međutim, u pogledu industrijskih i poljoprivrednih proizvoda, Crna Gora i dalje trpi zbog niske konkurentnosti koju bi trebalo poboljšati. I dalje su potrebne ozbiljne reforme da bi se ojačala fizička infrastruktura zemlje i ljudski kapital, kao i da bi se obezbedilo predvidivo i podsticajno regulatorno okruženje.

U pogledu **sposobnosti da preuzme obaveze članstva**, Crna Gora je umereno pripremljena za većinu poglavlja pravnih tekovina iako nivo usaglašenosti varira. Što se tiče javnih nabavki, Crna Gora je umereno pripremljena. Potrebno je uraditi više da bi se sprečila pojava korupcije tokom ciklusa nabavke. U oblasti finansijske kontrole, Crna Gora je takođe umereno pripremljena, ali potrebni su značajni napor za sprovođenje unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru (UFKJS) na svim nivoima javne uprave i u preduzećima u državnom vlasništvu. U oblasti statističkih podataka, Crna Gora je postigla izvestan nivo pripremljenosti: potrebni su značajni napor, posebno kako bi se obezbedila usaglašenost makroekonomske i poslovne statistike sa standardima EU.

Crna Gora je u ranoj fazi pripremljenosti, između ostalog, u oblasti životne sredine i klimatskih promena. Usklađivanje sa pravnim tekovinama i jačanje administrativnog kapaciteta ostaje značajan izazov za Crnu Goru.

Srbija

U pogledu **političkih kriterijuma**, zainteresovane strane, uključujući građansko društvo, su u sve većoj meri uključivane u proces pristupanja. Iako se saradnja između vlasti i nezavisnih regulatornih tela i Zaštitnika građana nedavno povećala, trebalo bi je dodatno unaprediti. Potrebno je smanjiti primenu hitnih postupaka u Narodnoj skupštini. Za usklađivanje sa standardima EU u nekim oblastima biće neophodne ustavne reforme.

Srbija je umereno pripremljena u oblasti reforme javne uprave. Dobar napredak je ostvaren usvajanjem sveobuhvatnog akcionog plana. Srbija treba da ostane posvećena i da sprovodi ciljeve svojih reformi. Snažna politička volja je i dalje najvažnija za profesionalizaciju i depolitizaciju uprave, kao i za povećanje transparentnosti postupaka zapošljavanja i otpuštanja, naročito za radna mesta višeg rukovodstva.

Pravosudni sistem je postigao izvestan stepen pripremljenosti. U maju su usvojena nova pravi-

la za ocenjivanje rada sudija i tužilaca. Većina predsednika sudova je imenovana na stalne sudijske funkcije. Treba preduzeti dalje korake kako bi se rešilo pitanje političkog uticaja. Kvalitet i efikasnost pravosuđa i pristup pravdi su ometeni nejednakom raspodelom obima posla, opterećujućim brojem zaostalih predmeta i nedostatkom sistema besplatne pravne pomoći.

Srbija je ostvarila izvestan stepen pripremljenosti u prevenciji i borbi protiv korupcije koja je i dalje rasprostranjena. Napori koji se ulažu u borbu protiv korupcije tek treba da daju značajne rezultate. Institucionalna struktura još uvek ne funkcioniše kao pouzdan mehanizam odvratanja. Neophodna je evidencija o delotvornim istragama, krivičnom gonjenju i presudama u slučajevima korupcije, uključujući korupciju na visokom nivou.

Srbija je ostvarila izvestan stepen pripremljenosti u pogledu borbe protiv organizovanog kriminala. Nove hemijske laboratorije za analizu DNK i narkotika su počele sa radom. Ova zemlja aktivno doprinosi međunarodnoj i regionalnoj saradnji. Srbija je usvojila strategije za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma, kao i strategiju finansijskih istraga, ali još uvek nedostaje sveobuhvatni strateški prikaz situacije u oblasti organizovanog kriminala na njenoj teritoriji. Potrebno je uspostaviti pouzdanu evidenciju u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala.

Postoji pravni i institucionalni okvir za poštovanje osnovnih prava. Neophodno je obezbediti njegovo dosledno sprovođenje u celoj zemlji, uključujući i u pogledu zaštite manjina. Potrebno je uraditi više kako bi se obezbedili uslovi za potpuno ostvarivanje slobode medija i slobode izražavanja, u čemu je Srbija postigla izvestan nivo pripremljenosti. Potrebno je uložiti dalje kontinuirane napore za poboljšanje statusa Roma i izbeglica i raseljenih lica. Vlasti su preduzele korake za jačanje zaštite prava lezbijskih, gej, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih osoba (LGBTI) i ponovo su omogućile organizovanje Parade ponosa u Beogradu. Međutim, još uvek je neophodna razvijenija kultura poštovanja LGBTI osoba.

Srbija je konstruktivno učestvovala u regionalnim inicijativama i radila na unapređenju svojih bilateralnih odnosa u duhu pomirenja i dobrih susedskih odnosa. Poseta predsednika Vlade Srebrenici u julu povodom obeležavanja godišnjice genocida je poslala pozitivnu poruku.

U pogledu **normalizacije odnosa sa Kosovom**, Srbija ostaje posvećena sprovođenju "Prvog sporazuma o principima normalizacije odnosa" iz aprila 2013. godine i drugih sporazuma postignutih tokom dijaloga uz posredovanje EU. U avgustu su zaključeni ključni sporazumi o energetici, telekomunikacijama, uspostavljanju Asocijacije/Zajednice opština sa srpskom većinom, kao i o mostu u Mitrovici. Dijalogom su postignuti dodatni konkretni rezultati u oblasti pravde, integracije civilne zaštite, osiguranja vozila, naplate carine i IUG. Održani su i konstruktivni razgovori sa ciljem unapređenja saradnje u rešavanju pitanja migracionih tokova iz pravca Kosova. Preduzetim koracima postignut je novi napredak u normalizaciji odnosa i oni bi trebalo da imaju pozitivan i konkretan uticaj na svakodnevni život građana kako na Kosovu, tako i u Srbiji.

U pogledu **ekonomskih kriterijuma**, Srbija je umereno pripremljena u pogledu razvoja funkcionalne tržišne privrede. Dobar napredak je ostvaren u rešavanju određenih političkih slabosti i potrebno je očuvati taj pozitivan zamah u daljem sprovođenju strukturnih reformi. Privreda Srbije se oporavlja od recesije. Zahvaljujući značajnim merama konsolidacije i efikasnijoj naplati poreza, budžetski deficit se znatno smanjio. Potrebno je održati fiskalnu konsolidaciju i podupreti je sprovođenjem planiranih reformi. Inflacija je i dalje veoma niska, što omogućava centralnoj banci da smanji kamatne stope. Iako veoma visoka, stopa nezaposlenosti je pala ispod 20%. Ostvaren je napredak u restrukturiranju preduzeća u javnom vlasništvu i glavnih komunalnih preduzeća, ali je neophodan dalji napredak u ovoj oblasti. Privatni sektor je ne-

dovoljno razvijen i ograničen slabostima u oblasti vladavine prava i otežanim pristupom sredstvima finansiranja. Proces privrednih reformi mora da se nastavi sa posebnim naglaskom na restrukturiranju preduzeća u državnom vlasništvu i javnih komunalnih preduzeća.

Srbija je umereno pripremljena u pogledu sposobnosti da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim silama u okviru Unije. Sistem obrazovanja je i dalje neefikasan, fizička infrastruktura je nedovoljno razvijena, a neformalni sektor i državna pomoć su od suštinskog značaja. Srbija treba da unapredi kvalitet sistema obrazovanja tako što će ga prilagoditi potrebama tržišta rada, da podstiče privatne investicije i ubrza sprovođenje javnih infrastrukturnih projekata. Potrebno je da bolje reguliše parafiskalne namete i obezbedi transparentan okvir podrške države privatnom sektoru, preusmeravajući je ka efikasnim i horizontalnim ciljevima, kao što je podrška MSP-u i istraživanju i razvoju.

U pogledu **sposobnosti preuzimanja obaveza koje proističu iz članstva**, Srbija je nastavila da usaglašava svoje zakonodavstvo sa pravnim tekovinama EU u svim oblastima. Odgovarajući finansijski i ljudski resursi i dobri strateški okviri će biti od suštinskog značaja za održavanje dinamike reformi. Zakonodavstvo Srbije je sada u velikoj meri usklađeno u oblastima kao što su intelektualna svojina, oblast ispitivanja povreda konkurencije i koncentracija i u oblasti monetarne politike. Srbija je osnovala Nacionalni odbor za investicije koji okuplja nacionalne organe, donatore i međunarodne finansijske institucije (MFI) kako bi vršili koordinaciju investicione politike Srbije u ključnim sektorima jedinstvenog pregleda prioriternih projekta (energetika, saobraćaj, životna sredina i poslovna infrastruktura), koji predstavlja uzor u regionu. Srbija je umereno pripremljena u oblastima javne nabavke, statističkih podataka i finansijske kontrole. Srbija će u periodu do pristupanja morati postepeno da usaglasi svoju spoljnu i bezbednosnu politiku sa Zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom Evropske unije.

Mešoviti migracioni tokovi su se dramatično uvećali što je umnogome opteretilo sistem za okvir za azil i migracije u Srbiji. Srbija je uložila veliki trud kako bi obezbedila da državljani trećih zemalja koji prolaze kroz zemlju dobiju sklonište i humanitarnu pomoć, uz podršku EU i drugih. Istovremeno, da bi zadržala bezvizni režim, Srbija treba da nastavi da ulaže napore kako bi rešila pitanje povećanja broja neosnovanih zahteva za azil koje podnose državljani Srbije u zemljama EU i Šengena.

Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija

Kada je reč o političkim kriterijumima ozbiljni izazovi, o kojima je izveštavano u prethodnim godinama, bili su naglašeni najtežom političkom krizom u zemlji od 2001. godine sa presretutim razgovorima, koji navodno uključuju visoke državne funkcionere i ukazuju na kršenje osnovnih ljudskih prava, mešanje u nezavisnost pravosuđa, slobodu medija i izbora, kao i na politizaciju i korupciju. U prethodnim izveštajima o napretku su naznačeni razlozi za zabrinutost u vezi sa svim ovim pitanjima. Slom političkog dijaloga i poteškoće u postizanju konsenzusa o ovim pitanjima istakli su još jednom političku kulturu podele u zemlji.

Na osnovu sporazuma iz juna / jula pod pokroviteljstvom Komesara, uz pomoć tri člana Evropskog parlamenta, poslanici glavne opozicione stranke su se vratili u parlament 1. septembra nakon što su ga bojkotovali više od godinu dana. Bojkot je ozbiljno uticao na nadzorne funkcije ove institucije nad izvršnim vlastima. Druga ključna tela nisu uspela da sprovedu delotvoran nadzor. Počeo je rad na sprovođenju političkog dogovora. Sprovođenje treba nastaviti i još mnogo toga treba uraditi u vezi sa "Hitnim reformskim prioritetima"⁴ kako bi se postigli rezul-

⁴ "Hitni reformski prioriteti":

http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/newsfiles/20150619_urgent_reform_priorities.pdf

tati u pogledu ovih i drugih već postojećih ciljeva reformi o kojima je postignut dogovor.

Međuetnička situacija je i dalje krhka. Treba da se finalizira revizija Ohridskog okvirnog sporazuma kojim je okončan sukob iz 2001. godine i koji pruža okvir za međuetničke odnose.

Nakon velike policijske operacije u jednom naselju u Kumanovu sa većinskim albanskim stanovništvom koja je odnela 18 života, svi politički lideri u zemlji su pozvali na ponovno uspostavljanje mira i istakli su da ovaj incident ne treba smatrati međuetničkim. Događaji u Kumanovu tek treba da budu u potpunosti istraženi.

Organizacije civilnog društva su odigrale konstruktivnu ulogu u kontekstu krize zahtevajući preuzimanje odgovornosti od političkih aktera duž etničkih linija. Istovremeno, organizacije nastavljaju da izražavaju svoju zabrinutost u vezi sa teškom klimom u kojoj rade i ograničenom posvećenošću vlade dijalogu, kao i u vezi sa javnim napadima političara i provladinih medija.

Ova zemlja je umereno pripremljena u oblasti reforme javne uprave. Postignut je napredak u nekim pitanjima. Međutim, razlozi za zabrinutost zbog politizacije su pojačani postojanjem prisluškivanja i zapošljavanje na osnovu zasluga nastavlja da se oslabljuje. Poverenje javnosti u funkcionisanje institucija dodatno je oslabljeno. Izvestan broj koraka je preduzet da se reformiše upravljanje javnim finansijama, ali i dalje treba uspostaviti i poboljšati srednjeročni budžetski okvir i fiskalnu transparentnost.

Pravosudni sistem zemlje je na izvesnom nivou pripremljenosti. Situacija je nazadovala od 2014. godine jer su dostignuća reformskog procesa u poslednjoj deceniji ozbiljno ugrožena stvarnim i potencijalnim političkim uplitanjem u rad pravosuđa. Naznake prestupa i krivičnih dela koje proizilaze iz presretnutih komunikacija tek treba da se u potpunosti istraže. Vlasti sada treba da pokažu stvarnu političku volju da obezbede punu nezavisnost pravosudnog sistema, uključujući omogućavanje novoimenovanom specijalnom tužiocu da nesmetano ispita prisluškivanja i njihov sadržaj.

Što se tiče borbe protiv korupcije, postignut je izvestan nivo pripremljenosti. Zakonodavna i institucionalna dostignuća su, međutim, u senci nedostatka političke volje i političkog uplitanja u rad relevantnih organa, posebno u slučajevima na visokom nivou. I dalje treba utvrditi postignute rezultate efektivnog gonjenja, posebno u pogledu korupcije na visokom nivou.

U borbi protiv organizovanog kriminala ova zemlja je dostigla izvestan nivo pripremljenosti. I dalje je potrebno utvrditi dovoljan kapacitet i stručnost za sprovođenje finansijskih istraga i konfiskacija imovine na sistematski način.

Pravni okvir za zaštitu ljudskih prava načelno je u skladu sa evropskim standardima. Međutim, nedostaje sprovođenje, posebno u oblastima zatvorske reforme, integracije Roma, prava deteta i osoba sa invaliditetom. Lezbijska, gej, biseksualna, transseksualna i interseksualna (LGBTI) zajednica i dalje trpi diskriminaciju i homofobične medijske sadržaje. Ova zemlja pokazuje izvestan nivo pripremljenosti u oblasti slobode izražavanja. Ostvarivanje ove slobode, međutim, predstavlja ozbiljan problem u aktuelnoj medijskoj kulturi i političkoj klimi, i ova zemlja je nastavila da nazaduje u ovoj oblasti. Pokušaji da se ograniči izveštavanje medija o pitanjima od javnog interesa su zabrinjavajući.

Ova zemlja generalno održava dobre odnose sa drugim zemljama obuhvaćenim procesom proširenja i igra aktivnu ulogu u regionalnoj saradnji. Preduzeti su koraci da se poboljšaju dobri susedski odnosi. "Pitanje naziva" treba hitno rešiti sa Grčkom.

Preporuke Visoke ekspertske grupe:

http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/newsfiles/20150619_recommendations_of_the_senior_experts_group.pdf

Kada je reč o ekonomskim kriterijumima, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija je na dobrom nivou pripremljenosti u pogledu razvoja funkcionalne tržišne privrede. Ova zemlja uživa u stabilnom makroekonomskom okruženju, koje je podržano dobrom monetarnom politikom, povoljnim uslovima za ulazak na tržište, kao i dobrim pravnim sistemom. Došlo je do izvesnog nazadovanja u upravljanju javnim finansijama. Srednjeročni fiskalni ciljevi su olakšani, struktura javne potrošnje i dalje naginje ka transferima i subvencijama, a razvoj ukupnog javnog duga, kao i njegova transparentnost, i dalje predstavljaju razlog za zabrinutost. Budžet bi trebalo usmeriti više prema rastu i zapošljavanju, dok bi trebalo poboljšati njegov celokupan sastav, transparentnost i sprovođenje. Visok nivo problematičnih kredita ograničio je kreditnu ponudu i njime bi se trebalo pozabaviti u daljem političkom radu. Nezaposlenost je i dalje visoka i iznosi 28 %.

Privreda je umereno pripremljena da se nosi sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u Uniji. Postignut je izvestan napredak u diversifikaciji strukture izvoza kao rezultat direktnih investicija; trgovinske i investicione veze sa EU dodatno su ojačane. Međutim, ova zemlja mora da poboljša mogućnost zapošljavanja ljudi, posebno mladih, boljim usklađivanjem obrazovanja sa potrebama tržišta rada, unapredi veze između stranih direktnih investitora i domaće privrede i bolje odredi investicione prioritete.

Kada je reč o njenoj sposobnosti da preuzme obaveze koje proističu iz članstva, ova zemlja je ostvarila relativno dobar stepen usklađenosti sa pravnim tekovinama EU. Potrebno je usredsrediti se više na administrativni kapacitet i delotvorno sprovođenje. U većini oblasti, ova zemlja je umereno pripremljena, uključujući oblasti javnih nabavki, statistike i finansijske kontrole. Potrebni su dalji napori u svim sferama, naročito u oblastima u kojima je ova zemlja u ranoj fazi pripremljenosti.

Mešoviti migracioni tokovi dramatično su se povećali, stvarajući značajan teret za okvir zemlje za azil i migracije. Vlasti su preduzele mere da obezbede sigurniji prolaz državljana trećih zemalja preko svoje teritorije i pružile su im sklonište i humanitarnu pomoć, uz podršku EU, kao i podršku drugih.

Albanija

Kada je reč o **političkim kriterijumima** lokalni izbori u junu 2015. godine sprovedeni su bez većih incidenata. Pitanja nepristrasnosti i profesionalnosti izbornih organa i sveobuhvatne politizacije izbornog procesa tek treba rešiti. U decembru 2014. godine parlament je usvojio rezoluciju koja uopšteno daje osnovu za uključivanje vladajuće većine i glavne opozicione stranke u kontinuirani konstruktivan politički dijalog. Time je prekinut šestomesečni parlamentarni bojkot glavne opozicione stranke. Međutim, još puno toga treba uraditi kako bi se rešila politička kultura podele i obezbedio veći konstruktivni međustranački dijalog.

Što se reforme javne uprave tiče, Albanija je umereno pripremljena. Usvojene su sveobuhvatne reformske strategije i novi Zakon o upravnom postupku. Međutim, potrebni su napori za postizanje cilja profesionalne i depolitizovane javne uprave, povećanje finansijskog i administrativnog kapaciteta jedinica lokalne uprave, i obezbeđivanje delotvornog sprovođenja zakona o državnoj službi na lokalnom nivou.

Pravosudni sistem u Albaniji je u ranoj fazi pripremljenosti. I dalje postoje značajni nedostaci u pravosudnom sistemu u pogledu nezavisnosti i odgovornosti sudija i tužilaca, izvršenja odluka, međuinstitucionalne saradnje, kao i sprovođenja pravde koje je i dalje sporo. Osnovan je ad hok skupštinski odbor za sprovođenje sveobuhvatne i inkluzivne reforme pravosuđa. Sledeći

ključni koraci su usvajanje strategije reforme pravosuđa i akcionog plana praćeno usvajanjem potrebnih institucionalnih, zakonodavnih i proceduralnih mera.

Albanija je dostigla izvestan stepen pripremljenosti u borbi protiv korupcije. Usvojeni su novi strategija i akcioni plan za borbu protiv korupcije. Međutim, korupcija je rasprostranjena i potrebno je više napora da bi se postigao napredak sa ciljem uspostavljanja temeljnih postignutih rezultata istraga, gonjenja i presuda na svim nivoima. Potrebno je poboljšati proaktivne istrage, sistematične procene rizika i međuinstitucionalnu saradnju. Nezavisnost institucija uključenih u borbu protiv korupcije mora se unaprediti jer su one i dalje podložne političkom pritisku i drugim neprimerenim uticajima.

Ova zemlja je dostigla izvestan stepen pripremljenosti u pogledu borbe protiv organizovanog kriminala. Albanija je izvršila niz aktivnosti sprovođenja zakona koje su dovele do uništenja ogromnih zasada kanabisa. Međutim, broj pravosnažnih presuda koje su efektivno dovele do razbijanja kriminalnih organizacija i dalje je zanemarljiv u odnosu na procenjenu vrednost regionalnog i domaćeg tržišta kriminala. Finansijske istrage, mere borbe protiv pranja novca i konfiskacija imovine i dalje se ne koriste dovoljno. Albanija treba da utvrdi postignute rezultate proaktivnih istraga, gonjenja i pravosnažnih presuda u slučajevima organizovanog kriminala, uključujući pranje novca, i da efikasno razbije kriminalne mreže.

Pravni okvir za zaštitu ljudskih prava je načelno u skladu sa evropskim standardima. Međutim, ograničeno je delotvorno sprovođenje relevantnog zakonodavstva i strategija i sprovođenje mehanizama zaštite ljudskih prava i dalje je nedovoljno. Kada je reč o slobodi izražavanja, Albanija je dostigla izvestan nivo pripremljenosti. Celokupno okruženje je generalno pogodno za slobodu izražavanja, ali potrebno je bolje sprovođenje pravnih propisa. Nezavisnost regulatornog tela i javnog emitera mora biti dodatno ojačana. Tek treba da se obezbedi sprovođenje imovinskih prava, a procesi registracije imovine, restitucije i obeštećenja nisu završeni. Romi i Egipćani se suočavaju sa veoma teškim uslovima života i čestom socijalnom ekskluzijom i diskriminacijom. U oblasti borbe protiv diskriminacije potrebno je dalje razvijati sudsku praksu. Institucionalni mehanizmi za zaštitu prava deteta i dalje su oskudni. Sistem maloletničkog pravosuđa nije u skladu sa međunarodnim standardima.

Albanija je nastavila da aktivno učestvuje u regionalnoj saradnji i održava dobre susedske odnose u skladu sa svojim obavezama prema Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju.

Kada je reč o **ekonomskim kriterijumima**, Albanija je umereno pripremljena u pogledu razvoja funkcionalne tržišne privrede. Izvestan napredak je ostvaren u poboljšanju makroekonomske stabilnosti i poboljšani su izgledi za rast. Inflacija je ostala niska. Međutim, preostaju veliki izazovi. Potrebni su dalji naponi da bi se održala fiskalna konsolidacija, poboljšalo poslovno okruženje i rešila neformalna ekonomija. Albanija bi takođe trebalo da poboljša okvir za upravljanje budžetom i da reši visok nivo problematičnih kredita. Stopa nezaposlenosti (17,5 %) i neformalne zaposlenosti je i dalje visoka.

Što se tiče kapaciteta da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u Uniji, Albanija je dostigla izvestan nivo pripremljenosti. Izvestan napredak je postignut u prosvetnoj, saobraćajnoj i energetskej infrastrukturi. Međutim, značajne investicije u ljudski i fizički kapital je neophodna kako bi se poboljšala konkurentnost Albanije. Albanija treba da poboljša kvalitet visokog obrazovanja i nastavi sa reorganizacijom stručnog obrazovanja i obuke, usvoji i sprovede nacionalne saobraćajne i energetske strategije i smanji nezarinske prepreke u trgovini, kao što su nedostaci u oblasti bezbednosti hrane.

Albanija je nastavila usklađivanje svog zakonodavstva sa zahtevima EU u brojnim oblastima, unapređujući svoju **sposobnost da preuzme obaveze koje proističu iz članstva**. U mnogim

oblastima, ova zemlja je umereno pripremljena, kao što je finansijska kontrola, ili je dostigla izvestan nivo pripremljenosti, uključujući oblasti javnih nabavki i statistike. Međutim, Albanija će morati da uloži značajne napore da unapredi svoju pripremljenost za sprovođenje pravnih tekovina EU. Treba da nastavi rad na razvoju saobraćajne i energetske mreže. Potrebno je ojačati administrativni kapacitet i profesionalne standarde tela zaduženih za sprovođenje pravnih tekovina EU i zaštititi nezavisnost regulatornih tela. Povećanje transparentnosti i odgovornosti, naročito obezbeđivanjem delotvornog, efikasnog i transparentnog funkcionisanja sistema javnih nabavki i upravljanja javnim finansijama, i dalje je od suštinske važnosti.

Od albanskih vlasti se očekuje da nastave svoje napore u borbi protiv sve većeg broja očigledno neosnovanih zahteva za azil koje njihovi građani podnose u državama članicama EU i zemljama Šengena. Sve aktivnosti za suprotstavljanje ovoj negativnoj pojavi moraju se pojačati putem mehanizma za nadzor nakon vizne liberalizacije, naročito posle nedavnog povećanja tokom leta.

Bosna i Hercegovina

Kada je reč o **političkim kriterijumima**, opšti izbori u oktobru 2014. godine su bili efikasno sprovedeni i održani uredno i u konkurentskom okruženju. Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine je počela sa radom i vrši svoju funkciju na zakonodavnom planu. Nakon usvajanja Reformske agende, kojom su utvrđene glavne društveno-ekonomske reforme koje treba preduzeti, usledio je početan napredak u njenom sprovođenju. Saradnja državnog parlamenta, entitetskog parlamenta i skupštine distrikta Brčko tek treba da bude poboljšana. Treba uspostaviti bližu saradnju i koordinaciju između svih nivoa vlasti, posebno sa ciljem rešavanja velikih socio-ekonomskih izazova.

Ustavom zemlje utvrđena je složena institucionalna arhitektura koja je i dalje neefikasna i podložna različitim interpretacijama. Ustav i dalje krši Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao što je navedeno u presudi Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić-Finci i potrebno ga je izmeniti.

Ova zemlja je u ranoj fazi u oblasti reforme javne uprave sa visokim nivoom politizacije i lošim pružanjem usluga. Potrebno je uspostavljanje novog strateškog okvira koji bi obezbedio odgovarajuće političke smernice za reformu javne uprave u zemlji.

Pravosudni sistem Bosne i Hercegovine je dostigao izvestan nivo pripremljenosti. Usvojena je Sektorska strategija za reformu pravosuđa i sada je treba sprovesti. U septembru na ministarskom sastanku u okviru Strukturnog dijaloga vlasti su potvrdile svoju posvećenost zajedničkom razvijanju ključnih karakteristika reforme pravosuđa.

Bosna i Hercegovina je dostigla izvestan nivo pripremljenosti u pogledu borbe protiv korupcije. Usvojeni su nova strategija borbe protiv korupcije i akcioni plan koji obuhvataju period od 2015–2019. godine. Ostvaren je znatan porast u konfiskaciji imovine. Korupcija je i dalje rasprostranjena i politička posvećenost ovom pitanju nije dovela do konkretnih rezultata. Pravni i institucionalni okvir je i dalje slab i neadekvatan. Nedostatak sprovođenja zakona negativno utiče na građane i institucije. Kazne na snazi ne predstavljaju dovoljno sredstvo odvratanja protiv korupcije.

Što se tiče borbe protiv organizovanog kriminala, ova zemlja je dostigla izvestan nivo pripremljenosti. Iako je u proteklih godinu dana bilo više uspešnih velikih zajedničkih operacija, od kojih su neke uključivale i susedne zemlje, koordinaciju i saradnju između svih institucija širom zemlje treba značajno poboljšati. Broj pravosnažnih presuda je i dalje nizak. Finansijske

istrage se ne koriste dovoljno. Nedostatak strateške koordinacije sputava efikasan rad policijskih službi.

Bosna i Hercegovina se suočava sa mnogim izazovima u pogledu ljudskih prava i zaštite manjina. Pravni i institucionalni okvir za poštovanje ljudskih prava zahteva značajna poboljšanja, a doneto zakonodavstvo treba efektno sprovoditi, posebno u pogledu aspekata borbe protiv diskriminacije. Uslovi za ostvarivanje slobode izražavanja su se pogoršali tokom perioda izveštavanja. Iako postoji izvestan nivo pripremljenosti u ovoj oblasti sa generalno utvrđenim zakonskim odredbama, institucionalno i političko okruženje nije pogodno za stvaranje uslova za punu slobodu izražavanja. Lezbijska, gej, biseksualna, transseksualna i interseksualna zajednica i dalje je izložena pretnjama i napadima. Izvesni koraci su preduzeti u pogledu registracije i udomljavanja romske nacionalne manjine, ali su mere u oblastima zdravstva, obrazovanja i zapošljavanja bile ograničene.

Ova zemlja je nastavila da aktivno učestvuje u regionalnim inicijativama i postigla je napredak u dobrim susedskim odnosima, uključujući potpisivanje graničnog sporazuma sa Crnom Gorom u avgustu. U maju je Bosna i Hercegovina preuzela predsedavanje Komitetom ministara Saveta Evrope.

Kada je reč o **ekonomskim kriterijumima**, Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi u pogledu razvoja funkcionalne tržišne privrede. Izvestan napredak je postignut na unapređenju poslovnog okruženja, naročito u pogledu olakšavanja ulaska na tržište i dodele građevinskih dozvola. Privredni rast se nastavlja, uprkos pogoršanju iz 2014. godine usled poplava. Međutim, teški uslovi na tržištu rada su uglavnom ostali nepromenjeni, sa stopom nezaposlenosti od 27,6%, koja dostiže 62,7 % među mladima. U cilju rešavanja visokog stepena nezaposlenosti i niskih stopa učešća, ova zemlja bi trebalo da smanji nefleksibilnost tržišta rada, uključujući smanjenje poreskog opterećenja zarada. Kvalitet i održivost javnih finansija su se pogoršali. Poslovno okruženje je i dalje slabo, što ometa jači ekonomski oporavak. Vlada treba da poboljša kvalitet upravljanja javnim sektorom, naročito kroz povećanje fiskalnog prostora za rast kojim se povećavaju kapitalne investicije. Osim toga, potrebni su konkretni koraci kako bi se poboljšao njen okvir za upravljanje budžetom, kako bi napredovala privatizacija i kako bi se poboljšalo poslovno okruženje.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi u pogledu dostizanja kapaciteta da se nosi sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u Uniji. Izvestan napredak je postignut u liberalizaciji energetske tržišta. Međutim, u cilju jačanja konkurentnosti zemlje, vlasti bi trebalo da obrate posebnu pažnju na razvoj boljeg strateškog pristupa u rešavanju nedostataka u svom sistemu obuke i obrazovanja, pojednostavljenju svoje kompleksne procedure za izvoz i razvoju saobraćajne strategije i energetske strategije.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi u pogledu svog približavanja evropskim standardima. Postignut je izvestan nivo pripremljenosti u pogledu javnih nabavki i unutrašnjeg tržišta. Ova zemlja je u ranoj fazi u oblasti saobraćaja, ali je usvajanjem Transportne politike u julu napravljen pozitivan korak napred kako bi ova zemlja imala koristi od agende za povezivanje. Međutim, potrebni su značajni naporu u većini oblasti politike kako bi se ova zemlja dalje usklađivala sa pravnim tekovinama EU. To uključuje finansijsku kontrolu i statistiku gde se ova zemlja nalazi u ranoj fazi i potrebno je učiniti velike korake za rešavanje preostalih prioriteta. U tom smislu treba završiti obradu podataka iz popisa 2013. godine i objavljivanje rezultata. Potrebni su dalji kontinuirani naporu naročito u pogledu pitanja pravde, slobode i bezbednosti, oblasti konkurencije, industrije i MSP, poljoprivrede, politika u oblasti životne sredine i klimatskih promena, energetike i informacionog društva i medija.

Kosovo

Kada je reč o političkim kriterijumima, šestomesečni politički zastoje posle izbora u junu 2014. godine odložio je ključne reforme. Završen je u decembru kada je Demokratska partija Kosova (DPK) formirala koaliciju sa Demokratskim savezom Kosova (DSK) i manjinskim strankama. U avgustu je Skupština Kosova glasala u korist ustavnih izmena u cilju uspostavljanja specijalnih veća i Kancelarije specijalnog tužilaštva koje treba da vrše krivično gonjenje u slučajevima teških prekograničnih i međunarodnih zločina počinjenih tokom sukoba na Kosovu i nakon njega. Vlada je takođe u avgustu postigla ključne sporazume sa Beogradom. Obe odluke su zahtevale snažnu političku posvećenost vlade.

Polarizacija između vlasti i opozicije se povećala. Pripadnici opozicije su bili uključeni u nasilne incidente protiv vlade kritikujući je zbog njene nedavne odluke o specijalnim većima, sporazuma o dijalogu sa Beogradom i sporazuma o demarkaciji granice sa Crnom Gorom.

Mnoge nezavisne institucije i regulatorna tela trenutno nisu operativni ili je na njih negativno uticalo odloženo imenovanje članova odbora. I vlada i Skupština treba hitno da izaberu članove odbora ovih institucija i utvrde mehanizme za njihove odgovornosti. Imenovanja treba izvršiti na osnovu stručnih kvalifikacija i zasluga, a ne na osnovu političke patronaže. Nedavni izbor ombudsmana je bio pozitivan pomak u tom pogledu.

Vlada je povećala svoju usredsređenost na reformu javne uprave koja je dostigla izvestan stepen pripremljenosti. Dobar napredak je ostvaren u pogledu unapređenja pravnog i strateškog okvira. Nastavak politizacije javne uprave predstavlja, međutim, veliki razlog za zabrinutost. Putem odgovarajućeg nadzora treba poboljšati odgovornost u celokupnoj upravi. Treba izbegavati preklapanja nadležnosti vladinih agencija. Skupštinski nadzor izvršenja budžeta bi trebalo da postane pouzdaniji i transparentniji. Trebalo bi obezbediti dobro finansijsko upravljanje u javnim institucijama.

Pravosudni sistem na Kosovu je u ranoj fazi pripreme. Paket izmena četiri osnovna zakona je usvojen, čime je napravljen korak napred ka modernizaciji pravosudnog sistema. Međutim, pravosuđe je i dalje sklono političkom uplitanju. Potrebno je uložiti dalje napore za obezbeđivanje nezavisnosti u pravu i u praksi, prevenciju korupcije u sudstvu i borbu protiv nje, zapošljavanje i obuku kvalifikovanijeg osoblja i raspodelu odgovarajućih sredstava.

Kosovo je u ranoj fazi pripreme u pogledu borbe protiv korupcije. Sveobuhvatan i strateški pristup je neophodan kako bi se obezbedili stvarni rezultati u borbi protiv endemske korupcije na Kosovu. I dalje je potrebno utvrditi postignute rezultate uspešnog gonjenja i presuda. Retke istrage korupcije na visokom nivou do sada nisu rezultirale pravosnažnim presudama.

Kosovo je u ranoj fazi pripreme u pogledu borbe protiv organizovanog kriminala. Izvestan napredak je postignut u međuinstitucionalnoj saradnji i razmeni informacija između agencija za sprovođenje zakona o istragama. Međutim, broj istraga i pravosnažnih presuda je i dalje nizak. Konfiskacija imovine se retko primenjuje. Usredsređenost na strategije i akcione planove ne bi trebalo da zaseni potrebu za stvarnim rezultatima u borbi protiv endemskog organizovanog kriminala na Kosovu. Kosovo je pojačalo svoje napore u borbi protiv terorizma, ali se i dalje suočava sa izazovima u vezi sa radikalizacijom.

Usvajanjem paketa zakona o ljudskim pravima ojačano je institucionalno uređenje i razjašnjene su uloge različitih institucija. Potrebna je, međutim, povećana politička pažnja kako bi se obezbedilo pravilno sprovođenje i rešavanje nedostatka sredstava. U oblasti slobode izražavanja Kosovo je dostiglo izvestan stepen pripremljenosti. Zakonodavni i institucionalni okvir je i dalje fragmentiran i delimično neefikasan. Javni emiter je podložan političkim pritiscima i nema održiva finansijska sredstva. Nasilje nad ženama i ograničen pristup žena pravu svojine

otežavaju potpuno ostvarivanje njihovih prava. Zaštitu osoba sa invaliditetom i pripadnika manjina, naročito zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, treba značajno ojačati.

Kada je reč o **normalizaciji odnosa sa Srbijom**, Kosovo ostaje posvećeno sprovođenju „Prvog sporazuma o principima koji regulišu normalizaciju odnosa” iz aprila 2013. godine i drugih sporazuma postignutih u dijalogu pod pokroviteljstvom EU. U avgustu su zaključeni ključni sporazumi u pogledu energetike, telekomunikacija, uspostavljanja Asocijacije/Zajednice opština sa srpskom većinom, kao i u vezi sa mostom u Mitrovici. Dijalogom su postignuti dalji konkretni rezultati u oblastima pravde, integracije civilne zaštite, osiguranja vozila, naplate carine i IUG. Vođene su i konstruktivne rasprave sa ciljem unapređenja saradnje u rešavanju pitanja migracionih tokova sa Kosova. Preduzeti koraci su dali novi podstrek normalizaciji odnosa i trebalo bi da imaju pozitivan i konkretan uticaj na svakodnevni život građana u Srbiji i na Kosovu.

Kada je reč o **ekonomskim kriterijumima**, Kosovo je u ranoj fazi razvoja funkcionalne tržišne privrede. Stalan trgovinski deficit odražava slabu proizvodnu osnovu i nedostatak međunarodne konkurentnosti. Oslanjanje na doznake i rasprostranjena neformalna ekonomija smanjuju podsticaje za zapošljavanje doprinoseći već niskom učešću na tržištu rada i visokoj stopi nezaposlenosti, koja iznosi 35,3 %, i dostiže 61 % među mladima. Neefikasna javna uprava i ad hoc pristup fiskalnoj politici predstavljaju značajne fiskalne rizike. Kosovo treba da ojača srednjoročni fiskalni okvir, poboljša transparentnost javnih finansija i usmeri budžetske rashode prema rastu. Kosovo takođe treba da ubrza privatizaciju i restrukturiranje javnih preduzeća i poboljša stečajne postupke, kao i da smanji oslanjanje na carinske dažbine proširenjem domaće poreske osnovice i modernizacijom naplate prihoda.

Kosovo je u ranoj fazi u pogledu dostizanja kapaciteta da se nosi sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama u Uniji. I dalje su potrebne značajne reforme kako bi se obezbedili stabilno snabdevanje energijom i smanjenje gubitaka u distribuciji, premostila razlika između zahtevanih i postojećih veština na tržištu rada, i usmerile direktne strane investicije i doznake u proizvodne sektore.

Kosovo je u ranoj fazi usklađivanja sa **evropskim standardima**, uključujući oblasti javnih nabavki, statistike i finansijske kontrole. Usklađivanje zakonodavstva je u nekim oblastima na visokom nivou, ali je sprovođenje slabo. Izvestan napredak je ostvaren u oblasti javnih nabavki, posebno u pogledu primenjivanja centralizovanog sistema javnih nabavki, ali i dalje postoje razlozi za zabrinutost u vezi sa korupcijom. Kada je reč o finansijskoj kontroli, postignut je izvestan napredak, naročito u vezi sa eksternim revizijama. Potrebno je, međutim, uložiti značajne napore za sprovođenje javne unutrašnje finansijske kontrole u celoj upravi i preduzećima u državnom vlasništvu.

Turska

U pogledu **političkih kriterijuma**, tempo reformi je usporio i zbog dugotrajnih izbora. Odlazeća vlada uložila je napore da ponovo osnaži proces pristupanja EU. Međutim, ova ponovna posvećenost ublažena je donošenjem ključnog zakonodavstva u oblastima vladavine prava, slobode izražavanja i slobode okupljanja koje su se razvijale suprotno evropskim standardima. Političku klimu i dalje karakteriše podeljenost.

Na opštim izborima održanima 7. juna izlaznost je iznosila rekordnih 84 %, što jasno pokazuje snagu demokratije u Turskoj, sa svim velikim političkim partijama koje su zastupljene u novom parlamentu. Međutim, vlada nije mogla da bude formirana do isteka ustavnog roka pa su ponovljeni izbori održani 1. novembra. Među nedostacima u zakonodavnom okviru koji

reguliše izbore, izborni prag od 10 % glasova za političke partije koje će biti zastupljene u parlamentu, potrebno je tretirati kao prioritet.

U periodu izveštavanja, bezbednosna situacija u Turskoj se sve više pogoršavala. Vlasti su pokrenule opsežnu vojnu i bezbednosnu kampanju protiv terorizma, usmerenu protiv Kurdistske radničke partije (PKK), koja se i dalje nalazi na spisku EU koji sadrži terorističke organizacije, kako u Turskoj tako i u Iraku. Došlo je do zastoja u procesu rešavanja kurdskog pitanja uprkos ranijim pozitivnim pomacima.

Turska je pogođena najsmrtonosnijim terorističkim napadom u svojoj novijoj istoriji, 10. oktobra u Ankari, u kojem su živote izgubile desetine demonstranata koji su se okupili za mirnom skupu pod pokroviteljstvom sindikata i podmladaka opozicionih partija. Neophodno je da se sprovedu brze i transparentne istrage ovih gnusnih radnji koje su imale za cilj da destabilizuju demokratiju u Turskoj i nanesu joj štetu.

Turska je umereno pripremljena u oblasti reforme javne uprave. Ona ima jaku javnu upravu i posvećena je administraciji usmerenoj na korisnike. Međutim, podsticaj za sveobuhvatniju reformu je slab. Nedavna otpuštanja i premeštanja radnika u kontekstu borbe protiv „paralelne strukture” predstavljali su razlog za zabrinutost.

Građansko društvo je i dalje aktivno, bročano raste i nastavlja da se angažuje u mnogim sferama javnog života, ali ograničenja slobode okupljanja i dalje predstavljaju ozbiljan razlog za zabrinutost.

Pravosudni sistem u Turskoj je na izvesnom stepenu pripremljenosti. Podrivaju se nezavisnost pravosuđa i načelo podele vlasti, a sudije i tužioci su pod snažnim političkim pritiskom. Kampanja vlade protiv navodne „paralelne strukture” unutar države aktivno je sprovedena, ugrožavajući s vremena na vreme nezavisnost pravosuđa. Potrebno je uložiti značajne napore za ponovno uspostavljanje i obezbeđivanje nezavisnosti.

U pogledu borbe protiv korupcije, Turska je ostvarila izvestan stepen pripremljenosti za delotvornu prevenciju korupcije i borbu protiv korupcije. Praćenje ostvarenih rezultata u borbi protiv korupcije u Turskoj i dalje je neadekvatna. Korupcija je i dalje široko rasprostranjena. Neopravdani uticaj izvršne vlasti u istragama i krivičnom gonjenju slučajeva korupcije visokog profila, i dalje izaziva veliku zabrinutost.

Turska je postigla izvestan stepen pripremljenosti u borbi protiv organizovanog kriminala. Finansijske istrage se i dalje nedovoljno koriste. Zamrzavanje imovine iz predostrožnosti retko se primenjuje, a nivo oduzete imovine je nizak. Odsustvo zakonodavstva u oblasti zaštite podataka je prepreka široj saradnji sa agencijama i državama članicama EU.

Ustav Turske garantuje zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Sprovođenje je značajno poboljšano u poslednjih nekoliko godina. Međutim, i dalje postoje veliki nedostaci. Ostvarivanje prava koja proističu iz Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) i sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) nisu u potpunosti obezbeđeni. Postoji hitna potreba da se usvoji sveobuhvatan okvirni zakon o suzbijanju diskriminacije u skladu sa evropskim standardima. Turska treba takođe efektivno da garantuje prava žena, dece i lezbijskih, gej, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih (LGBTI) osoba i da obezbedi dovoljnu pažnju socijalnoj inkluziji ranjivih grupa, kao što su Romi.

Zabeleženo je značajno nazadovanje u oblastima slobode izražavanja i slobode okupljanja. Zakonodavstvo u oblasti unutrašnje bezbednosti u suprotnosti je sa merama navedenim u akcionom planu iz marta 2014. godine o prevenciji kršenja EKLJP davanjem širokih diskrecionih ovlašćenja agencijama za sprovođenje zakona bez odgovarajućeg nadzora. Nakon nekoliko

godina napretka u slobodi izražavanja, ozbiljno nazadovanje je primećeno u poslednje dve godine, uz izvestan stepen pripremljenosti u ovoj oblasti. Iako je bilo moguće raspravljati o nekim osetljivim i kontroverznim pitanjima u slobodnom okruženju, aktuelni i novi krivični predmeti protiv novinara, pisaca i korisnika društvenih medija izazivaju veliku zabrinutost. Promene zakona o internetu, koje predstavljaju značajan korak unazad od evropskih standarda, povećala su ovlašćenja vlade da blokira sadržaj bez sudskog naloga na neopravdano širokom rasponu osnova.

Turska je u maju podržala nastavak razgovora o rešavanju kiparskog pitanja i izrazila je svoju podršku naporima specijalnog savetnika generalnog sekretara UN. Konstantna posvećenost i doprinos Turske, u konkretnom smislu ovog sveobuhvatnog pronalaženja rešenja za ovo pitanje, i dalje je od ključnog značaja. Međutim, Turska još uvek nije ispunila svoju obavezu da obezbedi potpuno i nediskriminatorno sprovođenje Dodatnog protokola uz Sporazum o pridruživanju i nije uklonila sve prepreke slobodnom kretanju robe, uključujući ograničenja direktne saobraćajne veze sa Kiprom. Nije bilo napretka u normalizaciji bilateralnih odnosa sa Republikom Kipar. Zaključci o Turskoj koje je usvojio Savet (Opšti poslovi i spoljni odnosi) 11. decembra 2006. godine i odobrio Evropski savet 14/15. decembra 2006. godine, i dalje su na snazi. Oni predviđaju da pregovori neće biti otvoreni o osam poglavlja⁵ koji se odnose na ograničenja Turske prema Republici Kipar, a nijedno poglavlje neće biti privremeno zatvoreno dok Komisija ne potvrdi da je Turska u potpunosti sprovela Dodatni protokol uz Sporazum o pridruživanju.

Turska treba nedvosmisleno da se posveti dobrim susedskim odnosima i mirnom rešavanju sporova u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija, uz obraćanje, ako je potrebno, Međunarodnom sudu pravde. U tom kontekstu, EU je još jednom izrazila ozbiljnu zabrinutost i apelovala na Tursku da izbegava svaku vrstu pretnje ili aktivnosti usmerene protiv neke države članice, ili izvor sukoba ili aktivnosti koji štete dobrosusedskim odnosima i mirnom rešavanju sporova.

U pogledu **ekonomskih kriterijuma**, privreda Turske je veoma napredovala i može se smatrati funkcionalnom tržišnom privredom. Privredni rast je umeren. Turska je nastavila da se suočava sa spoljašnjim i unutrašnjim neravnotežama koje zahtevaju usklađivanja monetarne i fiskalne politike, kao i ubrzavanje sveobuhvatnih strukturnih reformi. Veliki deficit tekućeg platnog bilansa nastavio je da doprinosi podložnosti privrede promenama u globalnim monetarnim uslovima i raspoloženju za preuzimanje rizika. Sa unutrašnje strane, inflacija je nastavila da se kreće po relativno visokoj stopi, što je problematično u smislu makroekonomske stabilnosti, raspodele resursa i redistributivnog efekta. Ponovo je premašila zvanični cilj, iako je centralna banka snizila kamatne stope. Javni dug je dostigao održiv nivo, ali opšti državni strukturni bilans veoma je negativan. Nezaposlenost je neznatno porasla na godišnji prosek od 9,9 %. Ostvaren je izvestan napredak u strukturnim reformama, kao što je povećanje broja onih koji se školuju i dalja liberalizacija u sektoru energetike. Potrebno je ubrzati te reforme da bi se poboljšalo funkcionisanje tržišta robe, usluga i radne snage.

Turska je ostvarila dobar stepen pripremljenosti u sticanju sposobnosti da se suočava sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama unutar EU. Kvalitet obrazovanja i rodne ravnopravnosti u obrazovanju zahtevaju posebnu pažnju. Potrebno je uložiti napore da se obezbedi transparentnost državne pomoći i da se uklone ograničenja i izuzeci u oblasti javnih nabavki.

U pogledu **sposobnosti da preuzme obaveze koje proističu iz članstva**, Turska je nastavila da usklađuje svoje propise sa pravnim tekovinama EU, doduše sporim tempom, i postigla je dobar stepen pripremljenosti u mnogim oblastima. Turska je veoma dobro napredovala u

⁵ Slobodan protok robe, pravo poslovnog nastanjivanja i sloboda pružanja usluga, finansijske usluge, poljoprivreda i ruralni razvoj, ribarstvo, saobraćajna politika, carinska unija i soljni odnosi

oblastima prava privrednih društava, finansijskih usluga, transevropskih mreža i nauke i istraživanja. Ova zemlja je takođe dostigla dobar stepen pripremljenosti u oblastima slobodnog kretanja roba, prava intelektualne svojine, preduzetništva i industrijske politike, carinske unije i spoljnih odnosa. Turska je nastavila vrlo aktivno da rešava pitanja vanrednih izazova u vezi sa migracijama i azilom. Turska je postigla dobar stepen pripremljenosti u oblasti finansijske kontrole. Međutim, potrebno je uložiti dodatne napore u sprovođenju interne finansijske kontrole u javnom sektoru na svim nivoima. Turska je tek umereno pripremljena u oblasti javnih nabavki jer u njihovom usklađivanju ostaju važni nedostaci. Takođe, Turska je tek umereno pripremljena u oblasti statistike u kojoj su potrebni dodatni napore u svim segmentima. U svim oblastima, potrebno je posvetiti više pažnje sprovođenju pravnih propisa jer mnoge oblasti zahtevaju dalji značajan napredak u ostvarivanju zakonodavnog usaglašavanja sa pravnim tekovinama EU.

U protekloj godini, događaji u Siriji i Iraku značili su da je Turska morala da se suoči sa dodatnim povećanjem broja **izbeglica i raseljenih lica**. U Turskoj se trenutno nalazi najbrojnija izbeglička populacija na svetu, od koje je blizu 2 miliona Sirijaca. Upravljanje tako velikim prilivom izbeglica i raseljenih lica predstavlja veliki izazov za Tursku, koja je već potrošila više od 6,7 milijardi evra u tu svrhu.

ANEKS 2 - PROMENE U GODIŠNJIM IZVEŠTAJIMA ZEMALJA

I NAJZNAČAJNIJE PROMENE

Komisija je napravila niz izmena u ovogodišnjim izveštajima za zemlje u poređenju sa prethodnim godinama. Cilj je da se dodatno poveća kvalitet procena u izveštajima, kao i pouzdanost paketa kao izvora informacija za sve zainteresovane strane. Novi stil izveštavanja obezbeđuje veću transparentnost u procesu proširenja. Ovo bi trebalo da posepeši veću kontrolu reformi svih zainteresovanih strana. Paket bi takođe trebalo da se koristi za bolje merenje rezultata naše politike i finansijske pomoći, uključujući doprinos praćenju učinka programa *IPA II*. Shodno tome, izveštaji:

- šire fokus na trenutno stanje da bi jasnije pokazali na kom nivou se zemlje nalaze u pogledu njihove pripremljenosti za ispunjavanje kriterijuma za članstvo. Ovo takođe treba da omogući čitaocu da napredak koji se ostvaruje stavi u jasan kontekst;
- pružaju veće smernice o tome na šta zemlje treba da se usredsrede u narednoj godini. To će, zauzvrat, omogućiti da buduće izveštavanje o napretku bude relevantnije i usmereno na ključna pitanja i na očekivanja od svake zemlje;
- uključuju usklađenije izveštavanje i skale procene, što će omogućiti zemljama da se direktno upoređuju u ključnim oblastima. Prema našim očekivanjima, direktna uporedivost bi mogla da obezbedi podsticaj za intenziviranje reformi.

Usredsredenost na rešavanje osnovnih pitanja

Izmene u godišnjim izveštajima uzimaju u obzir potrebu za odgovarajućim redosledom reformi. Nova prezentacija se primenjuje u 2015. godini kao probni pristup sa fokusom na aktuelnim političkim prioritetima i slabostima u zemljama obuhvaćenim procesom proširenja. Shodno tome, nova prezentacija se primenjuje u sledećim oblastima:

- Vladavina prava i osnovna prava (funkcionisanje pravosuđa, korupcija, organizovani kriminal, sloboda izražavanja)
- Ekonomski kriterijumi
- Reforma javne uprave
- Tri poglavlja tesno su povezana sa navedenim (javne nabavke, statistika, finansijska kontrola)

Ove „osnove“ su takođe glavne oblasti u kojima se uveliko radi na poboljšanju reformi merila. Ovo je naročito slučaj u pogledu načina na koji se reguliše vladavina prava u pregovorima o pristupanju i sprovođenje novog pristupa Poglavlju 23 - Pravosuđe i osnovna prava i Poglavlju 24 - Pravda, sloboda i bezbednost. Ovaj pristup daje prioritet reformama u ovim oblastima, čime se obezbeđuje da se njima bavi u ranoj fazi procesa pristupanja. To zemljama daje najviše vremena da pre pristupanja izgrade evidenciju o konkretnim ostvarenim rezultatima i time obezbede održivost reformi.

To važi i za ekonomsko upravljanje u okviru kojeg se sprovode predlozi Komisije iz 2014. godine. Sve zemlje su usvojile programe ekonomskih reformi i oni su bili podneti na raspravu na ministarskom nivou i zajedničke preporuke su usvojene u maju 2015. godine. To je naročito važno i u pogledu rada na reformi javne uprave (RJU). Rad u ovoj oblasti je pojačan završetkom načela RJU od strane Evropske unije i *OECD*-a (*SIGMA*) na osnovu kojih treba ubrzati sprovođenje reformi javne uprave.

Komisija će izvući pouke iz probnog pristupa koji se primenjuje ove godine i primeniće ih na dalja prilagođavanja koja mogu biti neophodna. Takođe će ispitati mogućnost daljeg proširenja ponovno odmerenog pristupa drugim oblastima u budućim izveštajima. Ovim bi trebalo da se uzme u obzir potreba da se obezbedi odgovarajući redosled reformi/usklađivanja s obzirom na ograničen administrativni kapacitet zemalja obuhvaćenih procesom proširenja i stalnu potrebu da se usredsrede na osnove. U oblasti privrede, Komisija će razmotriti razradu potkriterijuma i parametara za procenu dva ekonomska kriterijuma iz Kopenhagena⁶, uzimajući u obzir i različite izazove i specifičnosti zemalja koje su trenutno obuhvaćene procesom proširenja u poređenju sa zemljama iz petog proširenja kada su ekonomski potkriterijumi koncipirani.

Skala procene

U svakoj od probnih oblasti, situacija i stepen napretka procenjuju se u skladu sa standardnom skalom procene od pet nivoa.

Sledećih pet izraza upotrebljeno je u izveštaju za trenutnu situaciju:

Početna faza – Izvestan stepen pripremljenosti – Umerena pripremljenost – Dobar stepen pripremljenosti – Napredan stepen pripremljenosti

Sledećih pet izraza korišćeno je u izveštaju o proceni napretka u proteklih 12 meseci:

Nazadovanje – Bez napretka – Izvestan napredak – Dobar napredak – Vrlo dobar napredak

U izveštajima je data jedna procena trenutne situacije i jedna procena napretka u svakoj od probnih oblasti. Ove procene su zasnovane na pažljivoj analizi situacije u okviru svake podrubrike svake probnih oblasti. Ove podrubrike su opisane u nastavku. Poseban naglasak je stavljen na značaj sprovođenja i praćenja postignutih konkretnih rezultata koji su ostvareni u svakoj oblasti. Shodno tome, ovim oblastima je data mnogo veća težina od usklađivanja pravnih propisa i institucionalnog okvira u sveobuhvatnoj proceni.

Poboljšanje prikupljanja informacija

Nivo informacija dostupnih u zemljama koje su u ranim fazama procesa rešavanja osnovnih pitanja je generalno niži od nivoa zemalja u naprednijim fazama. Da bi bolje razumela izazove reformi u svim zemljama, Komisija ima za cilj da podigne nivo angažovanja i prikupljanja informacija u svim zemljama. To će biti urađeno kroz sistematičniju upotrebu postojećih mehanizama, kao što je *TAIEX*, na primer kroz češće i bolje usmerene ekspertske misije na kojima su angažovani stručnjaci iz država članica. Korišćiće se i relevantni forumi za unapređeno prikupljanje informacija, uključujući sastanke u okviru SSP-a, dijaloge na visokom nivou i tehničke konsultacije.

⁶ Sve ovo zahteva postojanje funkcionalne tržišne privrede kao i sposobnosti suočavanja sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije.

II PROBNE OBLASTI

➤ FUNKCIONISANJE PRAVOSUĐA

Zemlje treba da se obavežu na dalekosežne reforme pravosuđa sa ciljem da se obezbedi nezavistan i efikasan pravosudni sistem koji će moći da obezbedi pravična suđenja, u kojem se sudi je i tužioci imenuju i unapređuju zahvaljujući svojim zaslugama i u kojem su one nepristrasni i odgovorni i ne podležu političkim ni bilo kojim drugim pritiscima. Potrebno je da strategije reforme pravosuđa budu pouzdane, snažne i da se delotvorno sprovede. Ustavne i zakonske garancije su od ključnog značaja za obezbeđivanje potpune nezavisnosti. Savet sudstva i veće tužilaštva moraju biti opremljeni da bi u potpunosti igrali svoju ulogu organa upravljanja, uz obezbeđivanje njihove nezavisnosti i odgovornosti. Mere za osiguranje kvaliteta i efikasnosti pravosuđa uključuju rešavanje nagomilanih nerešenih predmeta, dugotrajnih postupaka i nedosledne sudske prakse kao i obezbeđivanje pravilnog izvršavanja sudskih odluka. Potrebna je promena u kulturi pravosuđa u smeru većeg fokusa na pružanje usluge građanima.

Prilikom procene opšte situacije u svakoj od zemalja, rešavaju se sledeća potpitanja u oblasti pravosuđa:

Strateški okvir i budžet

Ovo obuhvata stepen do kojeg je zemlja u stanju da delotvorno identifikuje nedostatke i da razvije koherentnu viziju o načinu na koji može da ih reši, uključujući način na koji se vrši redosled reformi, da li su jasno identifikovana nadležna tela i njihove nadležnosti, da li postoji realan budžet, da li postoji mehanizam za monitoring.

Upravljanje pravosuđem

Ovo obuhvata funkcionisanje sudskih i tužilačkih saveta i pitanje njihovog sastava i izbora (mešoviti ili ne, izbor koji vrše kolege, itd), nezavisnost, mandat, proceduralna pravila, odgovornost, transparentnost i da li raspolažu dovoljnim budžetom i brojem zaposlenih.

Nezavisnost

Ovo obuhvata zakonske garancije i mere zaštite, kao i stepen u kojem se oni poštuju u praksi, način na koji se predmeti dodeljuju sudijama, pitanja nesmenjivosti.

Odgovornost

Ovo obuhvata pitanja kao što su etički kodeks, obuke u oblasti integriteta, sistemi za prijavljivanje imovinske karte i način na koji se ovo kontroliše, rad nezavisnih organa inspekcije, stepen u kojem se preduzimaju delotvorne disciplinske mere po potrebi.

Profesionalnost i kompetentnost

Ovo uključuje osvrt na sistem za zapošljavanje, izbor, imenovanje, unapređivanje i procenu sudskih službenika, kao i stručno usavršavanje i obuku.

Kvalitet pravosuđa

Ovo obuhvata promovisanje obuke, nadzora i procene sudskih aktivnosti, budžet i resurse, dostupnost i upotrebu informaciono-komunikacionih tehnologija, metode za alternativno rešavanje sporova, stepen u kojem je sudska praksa konzistentna i da li je javno dostupna.

Efikasnost

To uključuje bavljenje dužinom postupaka, stopu ažurnosti, nerešene predmete, revidiranje/izmenu pravila postupaka, pojednostavljivanje mreže sudova / strukture sudova, postojanje strategija ljudskih resursa, dostupnost pomoćnog osoblja, itd.

➤ BORBA PROTIV KORUPCIJE

U svim zemljama obuhvaćenim procesom proširenja postoji potreba da se uspostave jači okviri za efikasno sprečavanje i borbu protiv korupcije. U osetljivim oblastima kao što su javne nabavke i privatizacija, zbog slučajeva korupcije se i dalje oskudna sredstva iz nacionalnih budžeta ne usmeravaju dobro i negativno utiču na poslovnu i investicionu klimu kojoj je potrebna pravna sigurnost da bi napredovala. Korupcija takođe direktno pogađa građane u pristupu određenim javnim službama kao što su obrazovanje i zdravstvo. Potrebna je efektivna kontrola finansiranja političkih partija i izbornih kampanja, kao i upravljanje sukobom interesa. Transparentnost u korišćenju javnih sredstava i stabilan sistem pristupa informacijama od javnog značaja predstavljaju preventivan instrument koji se mora u potpunosti iskoristiti.

Postoji potreba za proaktivnijim, bolje koordinisanim i delotvornijim sprovođenjem zakona kako bi se obezbedilo da se za slučajeve korupcije, uključujući korupciju na visokom nivou, oni pravilno istraže, gone i kazne, uključujući i zaplenu i oduzimanje imovine. Biće potrebno održivo praćenje postignutih rezultata u ovoj oblasti. Poboljšanja u prikupljanju podataka i njihovoj dostupnosti potrebna su za unapređenje transparentnosti i pomoć nadzoru sprovođenja politika za borbu protiv korupcije.

Prilikom procene opšte situacije u svakoj zemlji, obrađena su sledeća potpitanja u oblasti borbe protiv korupcije:

Strateški okvir

Ovo obuhvata procenu da li postoje sveobuhvatne strategije i verodostojni akcioni planovi i da li su odgovarajući za rešavanje glavnih nedostataka, da li za njih postoje odgovarajući budžeti i odgovarajući mehanizmi za monitoring, kao i namenski akcioni planovi u ugroženim sektorima.

Pravni okvir

Ovo obuhvata potrebu za jasnim i sveobuhvatnim pravnim definicijama, uključujući i one u skladu sa Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv korupcije, usklađivanje sa preporukama Grupe država protiv korupcije Saveta Evrope (GREKO), jasna pravila i odvratajuće sankcije u pogledu finansiranja političkih partija, sukoba interesa, prijavljivanja imovinske karte i pristupa informacijama, kao i dobru kadrovsku politiku za javne službenike i zvaničnike i zaštitu uzbunjivača.

Institucionalni okvir – prevencija

Ovo obuhvata postojanje nezavisnih tela za borbu protiv korupcije, organa za monitoring usklađenosti zakonodavstva u oblasti prevencije i pitanja koja se odnose na njihove zaposlene, obuku, budžet i nezavisnost; postojanje etičkih kodeksa, ulogu unutrašnje kontrole i revizorskih tela i aktivnosti na podizanju nivoa svesti.

Institucionalni okvir – suzbijanje

Ovo obuhvata procenu zaduženja i nezavisnosti organa za sprovođenje zakona, nivoa njihove specijalizacije, saradnju između policije i tužilaštva, pitanje sprovođenja odvratajućih sankcija, bezbednu komunikaciju i baze podataka, postupanje sa odredbama o imunitetu.

Rezultati (evidencija)

Ovo obuhvata broj i prirodu istraga, gonjenja i pravosnažnih presuda u slučajevima korupcije, uključujući korupciju na visokom nivou, meru u kojoj se imovina oduzima, postupanje sa slučajevima sukoba interesa, proveru imovinske karte, kršenje pravila o finansiranju političkih partija, slučajeve pristupa informacijama, itd.

➤ BORBA PROTIV ORGANIZOVANOG KRIMINALA

Borba protiv organizovanog kriminala (i korupcije) je i dalje ključna za suprotstavljanje infiltriranju kriminala u politički, pravni i ekonomski sistem. Organi za sprovođenje zakona i tužilaštva treba da imaju na raspolaganju delotvorne pravne i istražne mehanizme za valjanu borbu i sankcionisanje organizovanog kriminala i da bi imali proaktivne istrage. Potrebno je značajno povećati sposobnost za saradnju, na primer u sprovođenju složenih finansijskih istraga, kao i rešavanje slučajeva pranja novca. Rastuće pretnje, kao što su visokotehnološki kriminal ili terorizam, zahtevaju veći stepen specijalizacije. Oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog dela je ključ za delotvorno razbijanje kriminalnih mreža. Treba uzeti u razmatranje kriminalizaciju nezakonitog bogaćenja da bi se rešio fenomen neobjašnjivog bogatstva. Takođe je potrebna dobra zaštita svedoka.

Prekogranična priroda mnogih kriminalnih aktivnosti i organizovanih kriminalnih grupa zahteva unapređenu regionalnu i međunarodnu saradnju sa boljim odgovorima na zahteve država članica za policijskom i pravosudnom saradnjom. Takođe je potrebna dalja operativna saradnja sa relevantnim evropskim agencijama, naročito Evropolom, Evrojustom i Fronteksom.

Prilikom procene opšte situacije u svakoj zemlji, obrađena su sledeća potpitanja u oblasti borbe protiv organizovanog kriminala:

Strateški okvir

Ovo obuhvata postojanje sveobuhvatne i pouzdane strategije i odražava stratešku sliku situacije u oblasti organizovanog kriminala na osnovu analize rizika, kao i svake druge strategije o posebnim tipovima kriminala ili finansijskih istraga.

Pravni okvir

Ovo obuhvata obezbeđivanje postojanja odgovarajućih zakonika o krivičnom postupku i usklađenost Krivičnog zakonika sa pravnim tekovinama EU (trgovina ljudima, narkoticima, visokotehnološki kriminal, dečija pornografija).

Institucionalni okvir

Ovo obuhvata osvrt na broj policijskih službenika, njihovu obuku i profesionalizam, specijalizaciju u sprovođenju zakona, uključujući i službu tužilaštva, međunarodnu saradnju, aktivnosti na povraćaju imovine i kancelariju za upravljanje ovim pitanjem, sisteme zaštite svedoka, kao i mehanizme nadzora rada policije.

Operativni kapacitet (evidencija)

Ovo obuhvata broj i prirodu istraga, gonjenja i pravosnažnih presuda u slučajevima organizovanog kriminala, uključujući stepen pronalaženja kriminalnih organizacija (za razliku od ciljanja samo na pojedince) i meru u kojoj se imovina oduzima, sistem komunikacije, baze podataka, osoblje i opremu, tajnost istraga i aktivnosti u borbi protiv pranja novca.

➤ SLOBODA IZRAŽAVANJA

Pravni okvir za slobodu izražavanja i medija postoji u velikoj meri u zemljama obuhvaćenim procesom proširenja, a medijski pluralizam je veoma izražen. Međutim, situacija u vezi sa slobodom izražavanja i medija u praksi je i dalje pitanje koje izaziva ozbiljnu zabrinutost i nastavlja da se pogoršava u nekim zemljama. U nekim zemljama, atmosfera straha i cenzure se podstiče stalnim nasiljem nad novinarima i njihovim zastrašivanjem, a vlasti imaju malo uspeha u otkrivanju i adekvatnom sankcionisanju počinitelaca, ili političke volje da to čine. Ponekad i same vlasti doprinose atmosferi u kojoj se novinari koji kritikuju politiku vlasti demonizuju, što dovodi do autocenzure. Iako je kleveta dekriminalizovana, krivično gonjenje novinara se nastavlja. Postoji potreba da se razvije i obuča pravosuđe koje će sprečavati zloupotrebu državne moći.

Ostaje da se reši mešanje vlasti u slobodu medija. Potrebni su dodatni napori kako bi se obezbedila politička i finansijska nezavisnost javnih medijskih servisa, ojačale regulatorne agencije i potpomoglo funkcionalno medijsko samouređivanje. Takođe postoji potreba da se spreči neformalan ekonomski pritisak na medije, uključujući i onaj kroz povećanje transparentnosti vlasništva nad medijima, sprečavanje njegove prekomerne koncentracije i obezbeđivanje postojanja transparentnih pravila o nabavkama u kojima je predmet oglašavanje vlasti u medijima.

Prilikom procene opšte situacije u svakoj zemlji, obrađena su sledeća potpitanja u oblasti slobode izražavanja⁷:

Zastrašivanje novinara

Ovo obuhvata procenu načina na koji policija i sudski organi prate fizičke napade i pretnje novinarima; pitanje proizvoljnih hapšenja novinara kao i izjave političara koje mogu imati obeshrabrujući uticaj na novinare i mogu doprineti atmosferi autocenzure.

Zakonodavni ambijent

Ovo obuhvata procenu proporcionalnosti zakonskih pravila koja se odnose na klevete, bogohuljenje, govor mržnje, javni moral i zaštitu državne bezbednosti u internet medijima i ostalim medijima, regulisanje novinarske profesije kao i ograničenja u pristupu informacijama.

Sprovođenje / institucije

Ovo obuhvata procenu stepena u kojem se pravila dosledno primenjuju i rad nezavisnih medijskih regulatora. To takođe uključuje ograničenja u vezi sa internetom i operaterima, postupanje sa intelektualnom svojinom, pravo na privatnost i propisi o zaštiti podataka.

Ekonomski faktori

Ovo obuhvata meru u kojoj postoji medijski pluralizam, transparentnost vlasništva nad medijima, transparentnost u korišćenju javnog novca u medijima, finansiranje javnih emitera i pitanje oglašavanja vlasti u medijima i načina na koji to utiče na medije.

Profesionalna udruženja i uslovi za zapošljavanje

Ovo obuhvata stručna tela, predstavljanje novinara, kao i njihov status za zapošljavanje i uslove rada.

⁷ Ključna pitanja su takođe obrađena u *Smernicama za podršku EU slobodi i integritetu medija u zemljama obuhvaćenim procesom proširenja, 2014-2020* (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/elarg-guidelines-for-media-freedom-and-integrity_210214.pdf).

➤ REFORMA JAVNE UPRAVE

Reforma javne uprave (RJU) ima za cilj unapređenu transparentnost, odgovornost i efikasnost i veći fokus na potrebe građana i privrede. Odgovarajuće upravljanje ljudskim resursima, bolje planiranje politike, koordinacija i razvoj, dobre administrativne procedure i poboljšano upravljanje javnim finansijama, uključujući i upravljanje prihodima i naplatu prihoda, od suštinskog su značaja za funkcionisanje države i za sprovođenje reformi koje su potrebne za evropske integracije. Zemlje bi trebalo da povećaju svoje napore na poboljšanju svojih javnih uprava na svim nivoima, na osnovu nacionalnih strategija. Uvažavajući izazove sa kojima se suočavaju zemlje obuhvaćene procesom proširenja, Komisija jača svoju podršku u uspostavljanju neophodnih administrativnih struktura i kapaciteta u procesu pridruživanja. Komisija i dalje daje posvećuje posebnu pažnju RJU u procesu proširenja, uključujući osnivanje „posebnih grupa” sa zemljama Zapadnog Balkana, kao ključne platforme za unapređenje rada na RJU. Ovaj rad doprinosi strukturnijoj političkoj raspravi o ključnim pitanjima RJU na Savetu/Odboru za SSP.

Prilikom procene opšte situacije u svakoj zemlji, obrađena su sledeća potpitanja u oblasti reforme javne uprave.

Strateški okvir

Ovo obuhvata političku posvećenost procesu reformi, uključujući političko vođstvo i tehničku koordinaciju kao i nadzor nad sprovođenjem.

Formulisanje i koordinisanje politike

Ovo obuhvata koordinaciju u centru vlasti, međuministarsku koordinaciju, formulisanje politike i finansijsku analizu.

Javna služba i upravljanje ljudskim resursima

Ovo obuhvata organizaciju i funkcionisanje javne službe, uključujući depolitizaciju, zapošljavanje i napredovanje zasnovano na zaslugama, obuku i profesionalizaciju.

Odgovornost

Ovo obuhvata transparentnost uprave, uključujući pristup informacijama i mogućnost administrativne i pravne zaštite.

Pružanje usluga

Ovo obuhvata poboljšanje usluga za građane i privredu, uključujući bolje upravne postupke i usluge e-uprave.

Upravljanje javnim finansijama (UJF)

Ovo uključuje upravljanje javnim finansijama kao i sveobuhvatan budžetski proces kroz pripremu i sprovođenje višegodišnjih programa UJF i uključivanje u politički dijalog o UJF sa Komisijom i sa međunarodnim finansijskim institucijama.

➤ EKONOMSKI KRITERIJUMI

Ekonomski kriterijumi iz Kopenhagena za članstvo u EU zahtevaju 1) postojanje funkcionalne tržišne privrede i 2) kapacitet za suočavanje sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije. Za svaki od ova dva ekonomskih kriterijuma Komisija prati niz potkriterijuma koji su precizirani kao deo paketa Agende 2000 koja je objavljena 1997. godine u kontekstu priprema za pristupanje država članica koje su se nakon toga pridružile EU u periodu 2004/2007. god.

Da bi *tržišna privredu bila funkcionalna* potrebno je sledeće:

- postojanje širokog konsenzusa o suštinskim pitanjima ekonomske politike;
- makroekonomska stabilnost (uključujući stabilnost cena, održive javne finansije i račune inostranstva);
- slobodno međusobno delovanje tržišnih snaga (uključujući liberalizovane cene i trgovinu);
- slobodan ulazak na tržište i izlazak sa tržišta (uključujući i pitanja osnivanja/bankrota firmi); i
- dobar pravni sistem (uključujući sistem imovinskih prava, sprovođenje zakona/ugovora koje funkcioniše) i dovoljno razvijen finansijski sektor.

Drugi ekonomski kriterijum je kapacitet da se suoči sa pritiscima konkurencije i tržišnim snagama unutar Unije. Ovo će zahtevati minimalni nivo konkurentnosti privreda zemalja kandidata kada se zemlja pridruži EU, pa je ovaj kriterijum, po definiciji, po svojoj prirodi *napredniji*.

Konkurentnost u EU zahteva:

- postojanje funkcionalne tržišne privrede;
- dovoljan ljudski i fizički kapital (uključujući pitanja obrazovanja, istraživanja i infrastrukture);
- odgovarajuće sektorske strukture i strukture preduzeća (uključujući pitanja restrukturiranja preduzeća, sektorske smene, ulogu malih i srednjih preduzeća);
- ograničen uticaj države na konkurentnost (uključujući pitanja trgovinske politike, politike konkurencije, državne pomoći, podrške malim i srednjim preduzećima, itd); i
- dovoljan stepen trgovinske i investicione integracije sa EU.

Podkriterijumi ne predviđaju jednostavnu kontrolnu listu usklađenosti. Ispunjavanje ekonomskih kriterijuma zahteva duboke i trajne strukturne reforme za čije ostvarivanje je potrebno vreme. Ovo naglašava značaj postojanja održivog praćenja rezultata sprovođenja reforme, tako da postoji stalna i nepovratna promena u očekivanjima i ponašanju ekonomskih subjekata.

➤ **Poglavlje 5: JAVNE NABAVKE**

Pravne tekovine EU o javnim nabavkama zasnivaju se na opštim načelima ugovora o Evropskoj uniji: jednakom tretmanu, zabrani diskriminacije, proporcionalnosti i transparentnosti. Tri direktive EU obuhvataju važeće postupke nabavki javnih naručilaca u klasičnom sektoru, subjekata u sektoru komunalnih usluga i koncesija. Pored toga, posebna direktiva EU primenjuje se u oblasti odbrane i bezbednosti. Takođe se primenjuje direktiva o postupcima preispitivanja, uz druge tehničke propise.

Prilikom procene opšte situacije u svakoj zemlji, obrađena su sledeća potpitanja u oblasti javnih nabavki:

Pravna usaglašenost

Ovo obuhvata obezbeđivanje usaglašenosti propisa o nabavkama (uključujući koncesije) sa pravnim tekovinama EU, na osnovu opšteg načela jednakog tretmana, zabrane diskriminacije, proporcionalnosti i transparentnosti, i njihovo adekvatno sprovođenje.

Institucionalni okvir

Ovo uključuje obezbeđivanje postojanja centralne institucionalne i administrativne nadležnosti za delotvoran i efikasan razvoj, sprovođenje i nadzor politike nabavki, kao i posebnu instituciju odgovornu za zakonsku reviziju postupaka javnih nabavki.

Kapacitet za izvršenje

Ovo uključuje obezbeđivanje odgovarajućih kapaciteta, praktičnih smernica i instrumenata javnim naručiocima i subjektima kako bi se osiguralo profesionalno upravljanje celokupnim ciklusom nabavki.

Kapacitet za sprovođenje i izvršenje

Ovo uključuje obezbeđivanje usaglašenosti poslova javnih nabavki sa važećim zakonodavstvom i osnovnim principima, uz obezbeđivanje najefikasnijeg korišćenja javnih finansijskih sredstava i najbolje korišćenje savremenih tehnika i metoda nabavke. Preporučuje se da zemlje uspostave sistem za praćenje procesa javnih nabavki od početnog raspisivanja tendera do konačnog ugovaranja. Ovo bi trebalo da omogući bolju kontrolu u svim fazama, kao i da utvrdi značajna odstupanja u isplati konačnog iznosa u poređenju sa početnom prihvaćenom ponudom.

Sistem efikasnih pravnih lekova

Ovo uključuje obezbeđivanje usaglašenosti sistema pravnih lekova sa standardima pravnih tekovina EU koji se odnose na nezavisnost, ispravnost i transparentnost i obezbeđuje se brzo i kompetentno rešavanje po žalbama kao i sankcije.

➤ Poglavlje 18: STATISTIČKI PODACI

Pravne tekovine EU u oblasti statističkih podataka zahtevaju sistem statističkih podataka zasnovan na načelima kao što su profesionalna nezavisnost, nepristrasnost, pouzdanost, kvalitet, transparentnost, poverljivost pojedinačnih podataka i širenje zvaničnih statističkih podataka. Ova načela su utvrđena u Evropskom pravilniku o statističkim podacima. Nacionalni statistički instituti (NSI) deluju kao referentne tačke i glavne tačke za metodologiju, proizvodnju i širenje statističkih informacija. Pravne tekovine obuhvataju metodologiju, klasifikaciju i postupke za prikupljanje podataka u različitim oblastima kao što su makroekonomski statistički podaci, socijalni statistički podaci, poslovni statistički podaci, poljoprivredni statistički podaci, kao i statistički podaci u oblasti životne sredine i energetike. Nije potrebno prenošenje u nacionalno zakonodavstvo jer većina pravnih tekovina ima formu uredbi.

Prilikom procene opšte situacije u svakoj od zemalja, rešavaju se sledeća potpitanja u oblasti statističkih podataka:

Infrastruktura statističkih podataka

Ovo uključuje pravne propise o statistici, resurse NSI, koordinaciju Sistema nacionalnih statističkih podataka, sprovođenje Evropskog pravilnika o statističkim podacima, klasifikaciju i registre.

Makroekonomski statistički podaci

Ovo obuhvata godišnje i kvartalne nacionalne račune, uključujući finansijske statističke podatke Vlade i sektorske račune, statističke podatke o cenama, statističke podatke o trgovanju, FATS, o stranim direktnim investicijama, o javno-privatnim partnerstvima, regionalne račune, platni bilans.

Poslovni statistički podaci

Ovo uključuje strukturne i kratkoročne poslovne statističke podatke, statističke podatke o turizmu, saobraćaju, energetici, istraživanjima i razvoju, inovacijama, informacionom društvu.

Socijalni statistički podaci

Ovo obuhvata tržište rada, uključujući zaposlenost/nezaposlenost, zdravstvo, obrazovanje, demografiju, kvalitet života, socijalnu zaštitu, popis stanovništva.

Poljoprivredni statistički podaci

Ovo uključuje životinjsku i biljnu proizvodnju, cene poljoprivrednih proizvoda, finansijske izveštaje o poljoprivredi, strukturu poljoprivrednih gazdinstava, popis u poljoprivredi.

Statistički podaci u oblasti životne sredine

Ovo uključuje otpad, vodu, zaštitu životne sredine, finansijske izveštaje iz oblasti životne sredine, ekološke proračune, emisije u vazduh, itd.

➤ **Poglavlje 32: FINANSIJSKA KONTROLA**

Ovo poglavlje se prvenstveno odnosi na obezbeđivanje dobrog finansijskog upravljanja nacionalnim prihodima i rashodima u skladu sa međunarodnim okvirima, standardima i primerima dobre evropske prakse. Ovo poglavlje se odnosi na ceo javni sektor, i na nivoe lokalne uprave, te je stoga integralno povezano sa reformom javne uprave.

Pravne tekovine EU u ovom poglavlju odnose se na usvajanje i sprovođenje zakonskih i institucionalnih mera na osnovu međunarodnih načela i načela usklađenih sa EU, standarda i metoda koji bi trebalo da se primenjuju na sisteme unutrašnje kontrole čitavog javnog sektora, kao i standarde eksterne kontrole kako ih je definisala Međunarodna organizacija vrhovnih revizorskih institucija (*INTOSAI*). Preciznije, pravne tekovine EU zahtevaju postojanje efikasnog, delotvornog i transparentnog finansijskog upravljanja i sistema kontrole i funkcionalno nezavisnu internu reviziju; centralizovano usaglašavanje metodologija i standarda; neophodne nacionalne strukture i funkcionalno, institucionalno i finansijski nezavisnu revizorsku instituciju koja će da vrši reviziju javnih sredstava. Ovo poglavlje takođe uključuje pravne tekovine EU o zaštiti finansijskih interesa EU i borbi protiv prevara koje se odnose i na finansijska sredstva EU, kao i nekrivične aspekte zaštite evra od falsifikovanja.

Prilikom procene opšte situacije u svakoj od zemalja, rešavaju se sledeća potpitanja u oblasti finansijske kontrole:

Interna finansijska kontrola u javnom sektoru (IFKJ)

Ovo uključuje obavezu da se IFKJ sprovodi u celom javnom sektoru; postojanje višegodišnjih strategija IFKJ koje su jasno povezane sa opštom RJU i strategije upravljanja javnim sredstvima i osvrt na njeno sprovođenje, praćenje i izveštavanje, kao i političku posvećenost. Potrebno je uspostaviti Centralnu jedinicu za harmonizaciju (CJH), na sveobuhvatnoj pravnoj osnovi, sa dovoljnim brojem zaposlenih i administrativnim kapacitetom i utvrditi njenu ulogu pružaoca metodoloških smernica i koordinatora razvoja. Ostala pitanja uključuju praćenje postignutih rezultata i godišnji pregled kvaliteta finansijskog upravljanja i kontrole, kao i aktivnost interne revizije.

Pravni okvir treba da omogući razvoj upravljačke odgovornosti dosledno pravnom okviru kojim se uređuju modaliteti državne i javne službe i organizacione strukture. Potrebno je obezbediti ključne aspekte finansijskog upravljanja i kontrole. Potrebno je uspostaviti internu reviziju u celom javnom sektoru, sa dovoljnim kadrovskim kapacitetom.

Eksterna revizija

Ovo uključuje obezbeđivanje nezavisnosti Državne revizorske institucije (DRI) u Ustavu i relevantnim zakonima u skladu sa standardima *INTOSAI*, institucionalni kapacitet za vršenje nadležnosti revizije, posvećenost obezbeđivanju kvaliteta finansijske revizije i revizije svrsishodnosti poslovanja, uključujući sistematično postupanje Skupštine na osnovu zaključaka revizije.

Zaštita finansijskih interesa EU

Ovo uključuje obezbeđivanje usaglašenosti zakonodavstva sa Konvencijom o zaštiti finansijskih interesa Evropskih zajednica i drugim relevantnim aktima pravnih tekovina EU, uspostavljanje nacionalne službe za koordinaciju borbe protiv prevara (AFCOS) sa dovoljnim administrativnim kapacitetom, saradnju sa Komisijom uključujući i onu na licu mesta tokom poseta Komisije, strukturu izveštavanja o nepravilnostima i slučajevima u kojima se sumnja na prevaru.

Zaštita evra od falsifikovanja (nekrivični aspekti)

Ovo uključuje ratifikovanje Međunarodne konvencije iz 1929. godine za suzbijanje krivotvorenja valute, usaglašavanje nacionalnog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU, administrativne strukture i kapacitet za tehničku analizu i klasifikaciju krivotvorenog novca i međunarodnu saradnju.

ANEKS 3 - OSNOVNI STATISTIČKI PODACI

	Crna Gora	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turska	Bosna i Hercegovina	Kosovo *	EU-28
--	-----------	---	----------	--------	--------	------------------------	----------	-------

STATISTIČKI PODACI (na dan 18.09.2015. god. za zemlje kandidate i potencijalne kandidate, i 01.09.2015. god. za zemlje EU-28)

Stanovništvo	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Ukupan broj stanovnika (u hiljadama)	1)	620,9	621,5	2 062,3	2 065,8	2 898,8 pv	2 895,9 pv	7 183,9 pv	7 149,2 pv	75 627	76 668	3 831,6 pv	3 827,3 pv	1 820,6 pv	1 804,9 pv	505 115 p	506 881 pv p
Udeo stanovnika starosti od 15 do 64 godine u ukupnom stanovništvu (%)		68,1	68,1	71,0	70,8	68,5	68,8	68,1	67,6	67,6	67,7	67,8e	67,8e	0,1	0,1	66,2p	65,9ps pv p
Ugrubo stopa prirodne promene broja stanovnika (na 1000 stanovnika)		2,5	2,4	1,9	:	5,3	5,2	-4,8	-4,9	12,1	12,2	-1,3	-1,5p	11,9	13,3	0,2pv p	0,3pv p
Očekivani životni vek na rođenju, muškarci (u godinama)		74,1	73,9	73,2	:	76	76,4	72,5	72,6	74,7pv	74,8pv	73,7pv	73,7pv	74,2	74,2	77,8	:
Očekivani životni vek na rođenju, žene (u godinama)		79,0	78,9	77,2	:	80,3	80,3	77,7	77,7	79,2pv	79,3pv	78,8pv	78,8pv	79,4	79,5	83,3	:

Bruto domaći proizvod	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Bruto domaći proizvod																	
Prema postojećim cenama (u milijardama evra)	7) 8)	3,3	3,4p	8,1p	8,5pv	9,6p	10,0p	34,3	33,1pv	620,7	601,3	13,7	13,9	5,3	:	13 521	13 920
Po glavi stanovnika (u evrima)	7) 8)	5 356	5 436p	3 930p	4 127p pv	3 323p	3 440p	4 781	4 635pv	8 161	7 819	3 569	3 641	2 935	:	26 600	27 300
Prema standardima kupovne moći (PKM) po glavi stanovn.	7) 9)	10 700	10 600p	9 500pv	10 000	:	:	9 800	9 500	14 100	14 400	7 700	7 800	:	:	26 600	27 300
PKM po glavi stanovnika, u odnosu na prosek EU (EU-28 = 100)	7) 9)	40	39p	36	36	28	29	37	35	53	53	29	28	:	:	-	-
Realna stopa promene, u odnosu na prethodnu godinu (%)	7)	3,3	:	2,7p	3,8pv	1,1p	2,1p	2,6	-1,8pv	4,2	2,9	2,5	1,1	3,4	:	0,1	1,3

Javne finansije	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Statistički podaci o finansijama Vlade, u odnosu na BDP																	
** Ukupan državni suficit (+) / deficit (-) (%)	12)	-2,3	-3,1	-3,9	-4,2	-4,9	-5,1	-5,5	-6,7	0,2	:	-2,2	:	:	:	-3,2	-2,9
** Ukupan državni dug (%)	12) 13)	58,0	56,7	34,2	38,2	70,1	71,8	59,0	68,9	36,0	:	:	:	9,0e	:	85,5	86,8

		Crna Gora	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turska	Bosna i Hercegovina	Kosovo *	EU-28								
Privredna delatnost i zaposlenost	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Stopa ekonomske aktivnosti za lica starosti od 20 do 64 godine: udeo stanovništva starosti od 20 do 64 godine koje je ekonomski aktivno (%), ukupno		65,1	67,6	70,4	70,8	67,6pv	68,6pv	66,0	66,2	58,4	58,9ps	58,7	59,2	46,4	47,7	76,5	76,9
- Muškarci		71,9	74,5	83,4	84,5	79,2pv	80,5pv	75,3	75,1	81,6	:	72,1	72,4	69,5	71,4	83,0	83,2
- Žene		58,3	60,7	57,1	56,8	57,6pv	57,3pv	56,8	57,5	35,6	:	45,1	46,0	23,7	24,2	70,0	70,6
Stopa zaposlenosti, starost od 20 do 64 god. (% stanovništva), ukupno		52,6	55,6	50,3	51,3	56,7pv	56,6pv	51,2	53,5	53,4	53,2ps	42,8	43,2	33,0	31,3	68,4	69,2
- Muškarci		57,8	61,4	59,7	61,6	64,8pv	65,2pv	59,5	61,2	75,3	75,0ps	53,3	54,6	51,5	48,4	74,3	75,0
- Žene		47,5	49,4	40,7	40,8	49,3pv	48,5pv	43,1	46,0	31,8	31,6ps	32,2	31,9	14,9	14,5	62,6	63,4
Lica starosti od 15 do 24 godine koja nisu zaposlena, nisu u sistemu obrazovanja ili obuke, % stanovništva u starosnoj grupi		17,8	17,7	:	:	30,8pv	30,9pv	22,9	23,5	:	:	25,8	26,1	:	:	13,0	12,4
Zaposlenost po glavnim sektorima																	
- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)	2)	4,5	5,7	18,7	18,0	44,0pv	42,7pv	21,3	21,1	23,6	21,1ps	18,9	17,1	5,9	2,6	4,8	4,7
- Industrija (%)	2)	11,9	11,1	23,5	23,5	9,7pv	11,0pv	21,1	20,0	19,4	20,5ps	22,2	22,1	16,8	17,7	17,3	17,3
- Građevinarstvo (%)	2)	5,9	6,5	6,9	7,0	7,1pv	6,4pv	4,8	4,4	7,0	7,4ps	7,7	7,9	11,4	10,9	6,9	6,8
- Usluge (%)	2)	77,7	76,7	50,6	51,4	38,8pv	39,4pv	52,9	54,5	50,0	51,0ps	51,0	52,7	64,1	67,2	70,3	70,5
Lica zaposlena u javnom sektoru kao udeo u ukupnoj zaposlenosti, lica starosti od 20 do 64 godine (%)	3)	:	32,8	:	:	17,8pv	17,5pv	32,6	31,6	13,5	13,1ps	32,7	31,9	:	31,4pE	:	:
Lica zaposlena u privatnom sektoru kao udeo u ukupnoj zaposlenosti, lica starosti od 20 do 64 godine (%)	3)	:	48,2	:	:	82,2pv	82,5pv	65,2	66,4	86,5	86,9ps	62,5	63,1	:	68,6pE	:	:
Stopa nezaposlenosti (% radne snage), ukupno	4)	19,5	18,0	29,0	28,0	15,9pv	17,5pv	22,1	18,9	8,8	9,9ps	27,6	27,6	30,0	35,3	10,8	10,2
- Muškarci	4)	20,1	17,8	29,0	27,7	17,8pv	19,2pv	20,8	18,3	8,0	9,1ps	26,7	25,3	26,9	33,1	10,8	10,1
- Žene	4)	18,8	18,2	29,0	28,6	13,5pv	15,2pv	23,8	19,6	10,6	11,9ps	29,1	31,2	38,8	41,6	10,9	10,3
- Mladi, uzrasta od 15 do 24 god	4)	41,6	35,8	51,9	53,1	31,4pv	39,0pv	49,4	47,1	16,9	17,8ps	59,1	62,7	55,9	61,0	23,6	22,2
- Dugoročno (duže od 12 meseci)	4)	16,0	14,0	23,9	:	11,5pv	11,2pv	16,8	12,8	2,1	2,4ps	22,9	23,4	20,7	26,1	5,1	5,1
Prosečne nominalne mesečne zarade i plate (EUR)	5)	487	479	343,5	:	371,8	378,8	536,6	523,6	:	:	422,8	424,4	:	:	:	:

		Crna Gora		Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija		Albanija		Srbija		Turska		Bosna i Hercegovina		Kosovo *		EU-28	
Obrazovanje	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Lica koja rano napuštaju obrazovanje i obuku: procenat stanovništva uzrasta od 18 do 24 godine, sa najviše nižim srednjim obrazovanjem, a koja nisu više u sisemu obrazovanja ili obuke (%)	6)	5,1	5,1	11,4	12,5	30,6pv	26,0pv	8,7	8,3	37,6p	38,3ps	25,9	25,2	:	:	11,9	11,1ps
Procenat stanovništva uzrasta od 20 do 24 godine sa srednjim obrazovanjem, ukupno		:	86,3	:	:	44,2pv	49,7pv	83,2	82,5	:	:	85,8	85,6	69,5	68,2	:	:
- Muškarci		:	87,8	:	:	48,0pv	55,9pv	85,7	84,7	:	:	87,7	89,6	73,4	71,8	:	:
- Žene		:	84,7	:	:	40,3pv	43,5pv	80,3	80,1	:	:	83,5	81,2	65,1	64,0	:	:
Procenat stanovništva starosti od 30 do 34 godine sa visokim obrazovanjem, ukupno		28,0	28,3	:	:	15,7pv	16,7pv	25,3	27,2	:	:	15,7	18,9	12,0	16,6	37,0	37,8ps
- Muškarci		24,7	25,3	:	:	12,7pv	14,0pv	20,2	21,8	:	:	14,6	15,2	9,9	13,0	32,7	33,4ps
- Žene		31,5	31,3	:	:	18,3pv	19,2pv	30,5	32,6	:	:	16,8	23,2	14,2	14,8	41,3	42,2ps
Bruto dodata vrednost	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Bruto dodata vrednost po glavnim sektorima																	
- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)	7) 10)	9,8	:	11,0p	10,2pv	22,5p	22,6p	9,4	9,7pv	7,4	7,1	8,0	7,1	14,4	:	1,7	1,6
- Industrija (%)	7) 10)	13,8	:	17,9p	18,0pv	14,4p	14,2p	26,6	24,6pv	19,1	19,5	21,6	21,3	20,3	:	19,1	18,9
- Građevinarstvo (%)	7) 10)	5,0	:	6,6p	6,8pv	11,9p	11,0p	5,1	5,2pv	4,4	4,6	4,5	4,7	7,9	:	5,4	5,4
- Usluge (%)	7) 10)	71,4	:	64,4p	65,0pv	51,1p	52,2p	59,0	60,5pv	57,6	57,7	65,9	66,9	57,4	:	73,8	74,1
Međunarodna trgovina	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Međunarodna trgovina robom i uslugama u odnosu na BDP																	
- Uvoz (% BDP-a)	7) 11)	62,1	:	61,9p	65,1pv	53,5p	49,0p	51,9	54,3pv	32,2	32,1	49,8	:	49,0	:	40,3	40,2
- Izvoz (% BDP-a)	7) 11)	41,8	:	43,8p	47,9pv	35,4p	29,9p	41,2	44,3pv	25,6	27,7	30,0	:	17,4	:	42,9	43,0
Udeo izvoza u zemlje EU-28 u ukupnoj vrednosti izvoza (%)		41,5	35,8	72,6	76,6	76,7	77,4	63,8	65,7	41,5	43,5	73,5	72,1	43,5	30,2	-	-
Udeo uvoza iz zemalja EU-28 u ukupnoj vrednosti uvoza (%)		44,2	45,8	62,7	63,5	64,3	61,1	55,7	57,1	36,7	36,7	60,0	58,9	44,7	42,6	-	-
Trgovinski bilans (u milionima evra)		-1 398	-1 451	-1 748	-1 762	-1 938	-2 114	-2 933	-2 950	-75 250	-63 628	-3 472	-3 843	-2 148	-2 214	51 565	22 383

		Crna Gora	Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija	Albanija	Srbija	Turska	Bosna i Hercegovina	Kosovo *	EU-28								
Inflacija i kamatne stope	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Godišnja promena potrošačkih cena (%)		2,2	-0,7	2,8	-0,3	1,9	0,7	7,8	2,9	7,5	8,9	-0,2s	:	1,8	0,4	1,5	0,6
Ukupan spoljnji dug, u odnosu na BDP (%)	14)	:	:	64,3	69,8p	61,1	65,2	75,1	78,1	:	:	:	:	30,2	32,3	:	:
Aktivna kamatna stopa (jednogodišnja), na godišnjem nivou(%)	15)	9,36	9,22	3,75	3,75	9,52	7,66	12,00	10,50	:	:	6,99	6,64	12,36	10,70	:	:
Pasivna kamatna stopa (jednogodišnja), na godišnjem nivou(%)	16)	2,54	1,86	0,75	0,50	4,17	1,92	7,00	5,50	:	:	0,13	0,10	3,39	1,07	:	:
Vrednost rezervi (uključujući zlato) (u milionima evra)	17)	424	545	1 993	2 436	2 015	2 192	11 189	9 907	:	:	3 614	4 001	724	746	:	:
Međunarodne rezerve – ekvivalentnost u mesecima uvoza	17)	2,5	3,2	4,8	5,3	5,2	5,5	7,5	6,6	:	:	5,8	6,0	3,3	3,2	:	:
Doznake kao % BDP-a	18)	1,2	1,3	2,2	2,2	:	:	8,3	7,9	:	:	8,2	8,4	:	:	:	:
Investicije	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Neto strane direktne investicije (priliv - odliv) (SDI) (u milionima evra)	18)	323,9	353,9	263,8	278,0	923,2	801,3p	768,5	1 236,3	:	:	224,7	422,4	250,2	123,8	-19 340	-19 350
Neto strane direktne investicije (priliv - odliv) (SDI) (% BDP-a)	18)	9,7	:	3,3	3,3	9,6	8,0p	2,2	3,7	:	:	1,6	3,0	4,7	:	-0,14	-0,14
Industrijska proizvodnja	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Indeks industrijske proizvodnje (2010 = 100)	19)	92,3	81,8	107,4	112,5	135,1	138,9	105,6	98,8	116,3	120,5	103,4	103,6	:	:	100,4	101,5
Saobraćajna povezanost	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Gustina železničke mreže (funkcionalne pruge na 1000 km ²)		18,1	18,1	27	27	12,0	12,0	49,3	49,3	12,4	12,8	20,1	:	31,0	31,0	:	:
Dužina autoputeva (u kilometrima)		0	0	259	259	:	:	607	607	2 127	2 155	50	:	80	80	:	:
Uvoz energije	Napomena	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Neto uvoz energije u odnosu na BDP	20)	-0,1	:	3,6	3,1	0,8	:	5,3	5,4pv	6,8	6,9	7,5p	:	1,5	:	2,8	2,4

: = nije dostupno
ps = prekid u seriji
e = procenjena vrednost
p = privremeno
pE = procena Evrostata
- = nije primenljivo

* = Ovim nazivom ne dovode se u pitanje stavovi o statusu i on je u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244/1999 i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

** = Podaci o javnom deficitu i dugu vlada zemalja obuhvaćenih procesom proširenja, objavljeni po viđenju i bez bilo kakve garancije po pitanju kvaliteta i primene pravila Evropskog sistema računa.

Fusnote:

- 1) Bosna i Hercegovina: broj stanovnika sredinom godine.
- 2) Albanija: zbir udela ne predstavlja ukupan zbir od 100% zbog slučajeva u kojima lica se lica nisu klasifikovala ili se ne mogu klasifikovati u određene delatnosti.
- 3) Bosna i Hercegovina: udeli ne predstavljaju ukupan zbir od 100% jer su isključeni drugi tipovi vlasništva. Crna Gora: isključene su NVO.
- 4) Turska: nezaposlenost na osnovu kriterijuma 4 nedelje + samo upotrebom metoda aktivnog traženja zaposlenja.
- 5) Srbija, 2013: zarade i plate koje se isplaćuju zaposlenima kod pravnih subjekata i u neinkorporiranim preduzećima. Bosna i Hercegovina: neto plate.
- 6) Turska: godišnji rezultati ARS.
- 7) Albanija, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Srbija i zemlje EU-28: na osnovu Evropskog sistema računa 2010.
- 8) Crna Gora, 2014: izvor, Evrostat
- 9) Crna Gora, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Albanija, Srbija, Turska i Bosna i Hercegovina (samo 2013): kalkulacije Evrostata.
- 10) Turska: obračunato kao udeo dodate vrednosti i sa porezom i subvencija umanjjenih za FISIM; udeli stoga ne predstavljaju ukupan zbir od 100%.
- 11) Bosna i Hercegovina: udeli su u odnosu na BDP obračunat po rashodnom pristupu. Albanija: udeli komponenti rashoda BDP ne uključuju neslaganje u statističkim podacima (udeli za sve komponente ne predstavljaju ukupan zbir od 100%)
- 12) Zemlje EU-28: na osnovu Evropskog sistema računa 2010.
- 13) Kosovo, 2013: vrednost BDP-a se dobija iz srednjoročnog okvira troškova 2016-2018 (april 2015.).
- 14) Albanija: podatke o bruto spoljnom dugu dostavila je Banka Albanije. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: na osnovu 6. izdanja Priručnika o platnom bilansu.
- 15) Albanija: Prosečna ponderisana stopa koja se primenjuje na nove zajmove na 12 meseci tokom posmatranog meseca, sa dospećem od 12 meseci. Bosna i Hercegovina: kratkoročne stope na zajmove u nacionalnoj valuti odobrene nefinansijskim korporacijama (utvrđeni proseki). Crna Gora, 2014: prosečna ponderisana efektivna kamatna stopa, kumulativni podaci, godišnji. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: na kraju godine (31. decembra). Kosovo 2013: uključuje naknadu za isplatu koju naplaćuju banke.
- 16) Albanija: pasivna kamatna stopa predstavlja prosečno ponderisanu stopu za nove primljene depozite tokom posmatranog meseca, sa dospećem od 12 meseci. Bosna i Hercegovina: pasivna kamatna stopa za domaćinstva u nacionalnoj valuti (utvrđeni proseki). Crna Gora, 2014: prosečna ponderisana efektivna kamatna stopa, kumulativni podaci, godišnji. Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: na kraju godine (31. decembra). Kosovo 2013: uključuje naknadu za isplatu koju naplaćuju banke.
- 17) Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija: na kraju godine (31. decembra).
- 18) Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Crna Gora, Srbija (samo 2014. godina), Bosna i Hercegovina, Kosovo i EU-28: na osnovu 6. izdanja Priručnika o platnom bilansu.
- 19) Bosna i Hercegovina i Turska: bruto indeks.
- 20) Crna Gora, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija i Kosovo: kalkulacije Evrostata.